Historische landschapselementen in de Geelders

Jac Hendriks,

Boxtel

Augustus 2015

Versie 2 van augustus 2015

Commentaar en aanvullingen graag sturen naar:

Jac-hendriks@ziggo.nl

Vraagstelling boshistorisch onderzoek Geelders

Natuurgebied de Geelders is een van de leembossen in het Groene Woud met een lange historie. De oudste kernen bestaan uit kampen die rond 1300 zijn aangelegd. Binnen deze kampen is het oorspronkelijke bos beschermd en omgevormd tot een gebruiksbos. De niet ontgonnen grond buiten de kampen is eeuwenlang een gemeint geweest: een gemeenschappelijk gebruikt gebied dat onder andere met vee werd begraasd.

In dit rapport ga ik na welke kampen in de Geelders onderscheiden kunnen worden. De kampen in het centrale deel van de Geelders vormen een complex, waarvan tot nu toe alleen de gezamenlijke buitengrens bekend is op basis van de kaart van Verhees (1803). Ik leid de binnengrenzen van de kampen af uit de verkaveling zoals die is weergegeven in het kadaster van 1832. Door veldonderzoek en door gebruik te maken van AHN2-bestanden (hoogtekaarten) heb ik de elementen geïnventariseerd die op de grenzen van de kampen nog aanwezig zijn (wallen, wallen die omgevormd zijn tot rabat of weg, sloten en voorpootstroken). Hiermee wordt duidelijk welke landschapselementen als een overblijfsel beschouwd kunnen worden van dit oude middeleeuwse landschap. Op basis van deze gegevens doe ik suggesties voor behoud en herstel van dit historische landschap ten behoeve van de drie grote beheerders van het gebied: Staatsbosbeheer, stichting Marggraff en Brabants landschap (zie eigendomskaart in bijlage 12). De suggesties zijn ingebracht bij in de erfgoedstrategie die is opgesteld door de stichting Groene Woud In Uitvoering.

Samenvatting resultaten

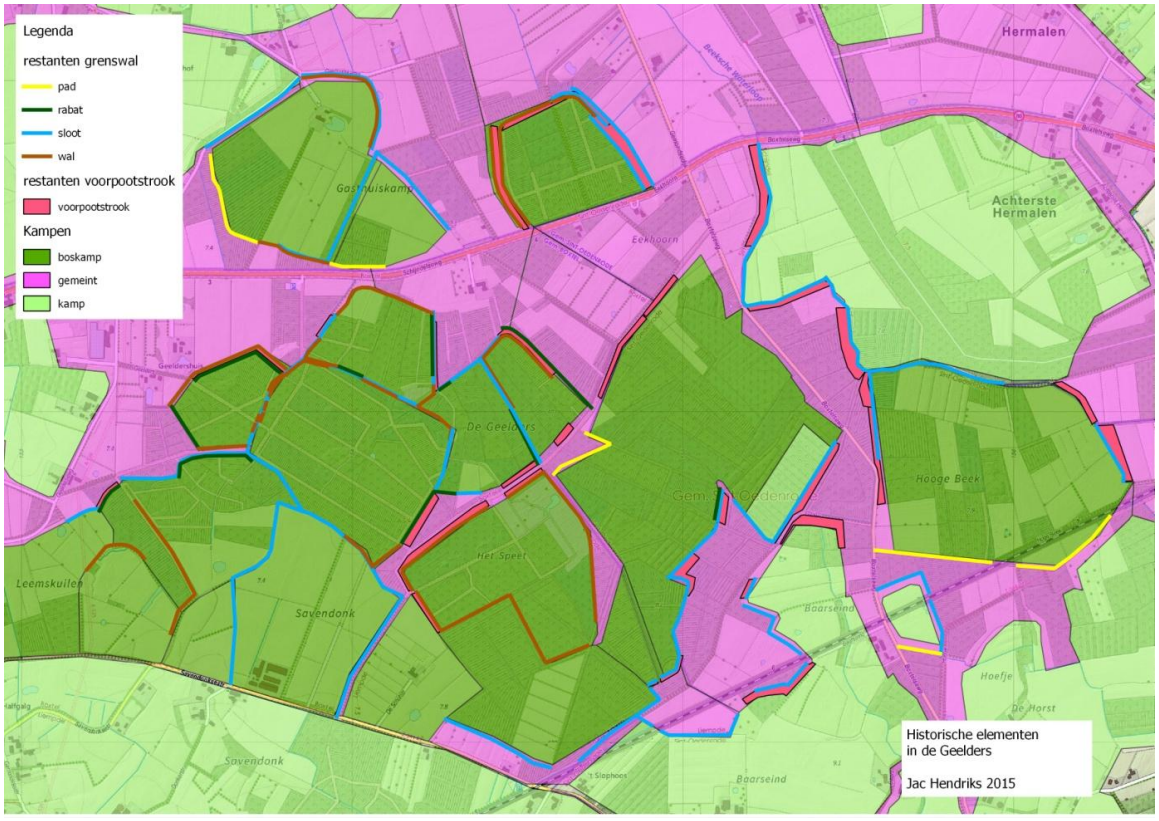

Bewaard gebleven historische elementen van het middeleeuwse kampenlandschap .

1. Inleiding

1.1 De oudste landbouwgronden

De oudste landbouwgronden In Boxtel liggen langs de Dommel. Ze zijn al heel lang in gebruik. Tussen de oude loop van de Dommel en het omleidingskanaal zijn bij het buurtschap Munsel tijdens het bouwen van de wijk “In Goede Aarde” overblijfselen aangetroffen van boerderijen uit de Romeinse tijd. Ook in Esch en Halder zijn dergelijke vondsten gedaan. In het begin van de achtste eeuw is er sprake van een schenkingen van land in onder andere Gemonde en Ruimel aan Willibrord, abt van de Echternach (van Uytven, 2004). Zowel in Boxtel als in St. Oedenrode stond er rond 1100 een burcht aan de oever van de Dommel . De aldaar wonende heren leefden van de opbrengst van de boerderijen van hun pachters. De oude landbouwgronden langs de Dommel hebben de vorm van een bolle akker. Bodemkundig zijn ze goed te onderscheiden door de dikke zwarte laag grond (enkeerdgrond). Dit cultuurdek is ontstaan door het opbrengen van mest uit stallen, die vermengd was met strooisel van planten en plaggen van de heide. De beemden langs de beek werden gebruikt om hooi te maken als wintervoedering voor het vee. Het niet in cultuur gebrachte land (de wildernis) werd gebruikt om vee te weiden, turf te steken en om hout te kappen. De grondeigenaren maakten in de middeleeuwen gemeenschappelijk gebruik van dit niet ontgonnen land op basis van gewoonterecht (de Visser, 2013).

1.2 Kampenontginning

In de dertiende eeuw zijn er in midden-Brabant in korte tijd veel gronden ontgonnen. Uit archiefonderzoek van Vera (2011) blijkt, dat deze ontginningen vooral plaats vonden door het omvormen van bos. De ontginners moesten aan de grondeigenaar (de hertog, of de heer van Boxtel) voor de bomen apart betalen. Een ontginningsblok was meestal tussen de 10 en 40 ha groot. Het werd afgebakend met een wal. De wal diende om het eigendom te markeren en om het vee en de wilde dieren van de heide buiten de kamp te houden. In het gebied van de leembossen hebben de ontginningsblokken vaak een afgeronde vorm. Ze worden door Leenders (1998) daarom ronde kampen genoemd. De afgeronde zijde bevond zich altijd aan de kant van de wildernis. Het is niet duidelijk waarom dit zo gebeurde. Het is mogelijk dat hoogteverschillen in het terrein van zanddonken gevolgd werden. Het kan ook zijn dat dit simpelweg de meest eenvoudige en meest robuuste vorm was om een wal aan te leggen. In middeleeuwse Engelse bossen zoals Hatfield forest vinden we dezelfde vorm terug (Rackham 1976, Rackham 1989, Rackham 2003). In midden-Brabant werden de kampen niet alleen gebruikt als akkerland of weiland. In veel kampen bleef het oorspronkelijke bos bewaard en werd het zorgvuldig beheerd. Dat gebeurde vooral op de natte plekken. Het bos werd intensief gebruikt als hakhout.

1.3 Bodem van Elde

De Geelders en het Elderbroek lagen in een gemeint genaamd de Bodem van Elde. Het was een zogenaamde groene gemeint, vanwege de ligging in een leemrijk broekgebied. De vegetatie bestond voor een groot deel uit veen, grasland en struweel. Het gebied is in 1314 door Jan III, Hertog van Brabant, uitgegeven aan een viertal personen uit de parochie

Gemonde. Het waren de vertegenwoordigers van de nageburen van de vier jurisdicties (schepenrechtbanken) waaronder de parochie van Gemonde viel: Boxtel, Schijndel, St. Oedenrode en St. Michielsgestel. De uitgifte had betrekking op alle “gemene gronden” in het gebied en was gedaan “bij onereuse titel van coop”. Elk van de vier gebieden leverde twee personen voor het toezicht: de raad van gezworenen genaamd de “achtmannen” (M. Spierings, 1976 en Hendrikx, 1998). Door deze uitgifte werd het bestaande gebruik van de wildernis door de aangrenzende grondeigenaren tegen betaling gelegitimeerd. Het gebruik van de bomen bleef echter bij de hertog. De gezworenen stelden een schutter aan om toezicht te houden op het gebruik van de gemeint.

De eigendom van de grond en de bomen was niet onbetwist. In 1293 had hertog Jan I verklaard in een oorkonde dat Willem van Boxtel evenveel recht had als hij op de bomen in het bos van Elde. Dat werd door de hertog prompt bevestigd (Visser 2013). Uiteindelijk heeft bij de uitgifte van de gemeint dus toch de hertog van Brabant zijn positie als grondeigenaar weten te handhaven. Ten westen van de Dommel zijn de drie gemeinten van Boxtel wel door heer Willem uitgegeven. Dit waren zogenaamde grauwe gemeinten, omdat hier op de zandgronden de heide domineerde. De gemeint van St. Oedenrode is door hertog Jan II uitgegeven in 1311 aan zijn geliefde mensen van Rode.

1.4 De kampen van de Geelders

Bij de uitgifte van de Bodem van Elde was een deel van de gronden al ontgonnen en in particulier bezit. Deze maakten dus geen deel uit van de uitgifte. In elk geval geldt dit voor de gronden ten zuiden van de Hoogstraat, de weg van Boxtel naar St. Oedenrode. Deze weg vormde de grens tussen het ontgonnen gebied van Kasteren met oude bouwlanden langs de Dommel en de niet ontgonnen heide en broekland van de Bodem van Elde. Coenen (2004) citeert uit de akte van 1314 de omschrijving van de grens van de Bodem van Elde. Hierbij worden onder andere genoemd het goed Houthem (gelegen in Olland, eigendom van Geerling van den Bossche), de Hoogstraat en het goed Wedehage (ligt westelijk van Savendonk). Verder bestonden zeer waarschijnlijk de boskampen al in die tijd (Leenders 1998). Zo is uit een akte van 1296 bekend, dat hertog Jan II 10 bunder in de bossen van Elde uitgaf aan Diederik, heer van Batenburg, grenzend aan zijn eigen gronden. Het is niet bekend waar deze gronden lagen. In 1301 werd de Schrijvershoeve groot 40 bunder, gelegen ten noorden van Hermalen, in leen uitgegeven aan Hendrik Nuwelaat (Novus colonus) (Leenders, 1994).

Ten noorden van de Hoogstraat bestonden waarschijnlijk ook al boerderijen in particulier bezit ten tijde van de uitgifte van de Bodem van Elde in 1314. We komen de namen tegen in akten van niet lang na dit jaartal. De hofstad Ten Leemputte en de boerderij Wedehuse (later Weedehaege) worden genoemd als onderpand in een akte van 1390, verkregen als erfenis van Gerardus van den Leemputte. De hoeve Savendonck aan de Hoogstraat wordt voor het eerst vermeld in 1434. De naam Geelders zou volgens Smulders (1952) teruggaan op de naam het Gheerlaer, die hij voor het eerst aantreft in een akte van 1386. Mogelijk ging het hier om een ontginning van Geerling van den Bossche.

Aan de randen van sommige boskampen is een voorpootstrook van 12 m breed aanwezig. Dit voorpootrecht is ingesteld door hertog Philips om te voorzien in de groeiende houtbehoefte van de Meierij. In 1462 is het verleend aan de Bodem van Elde. Jaap Buis (1985) beschrijft in zijn proefschrift de geschiedenis van het voorpootrecht. De eigenaren van

de boskamp mochten daarmee (tegen betaling) een strook opgaande bomen planten op de gemene grond. De gebruikers van de gemeint mochten echter wel de begrazing op deze strook blijven voortzetten.

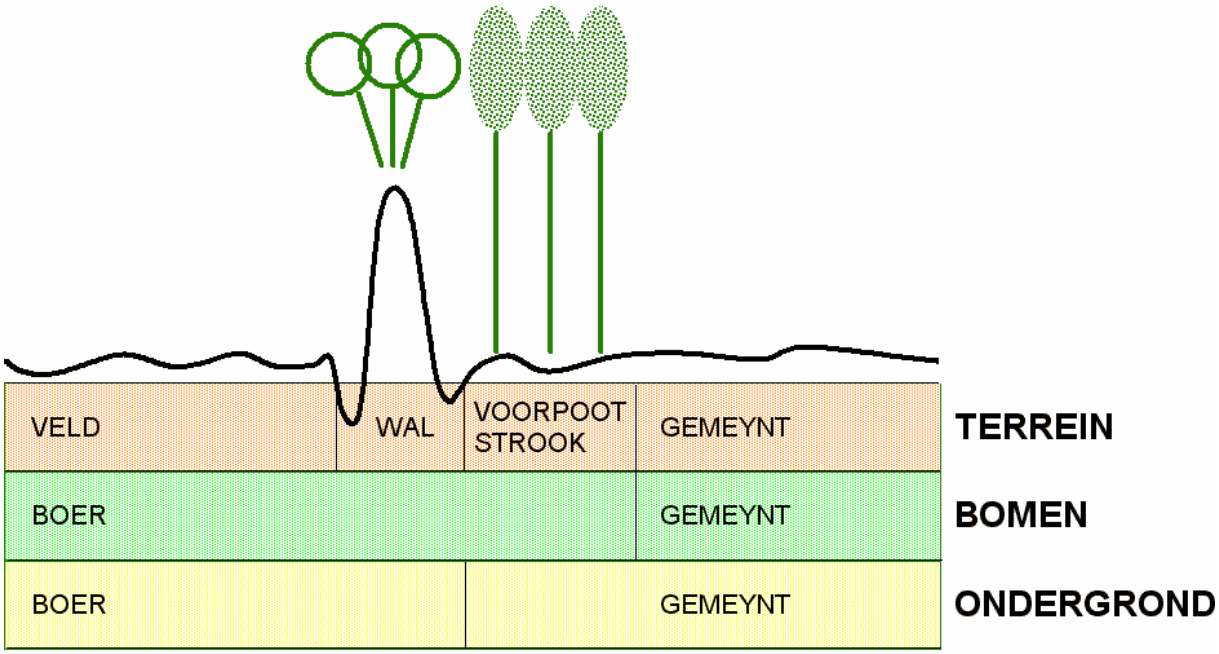

Relatie tussen voorpootstrook, eigendom van de bomen en van de ondergrond (Karel Leenders)

Soms zijn er op de kadasterkaart meervoudige voorpootstroken te zien. De ondergrond van de eerste voorpootstrook is dan door de aanliggende eigenaar van de gemeynt gekocht, wat hem prompt het recht op een nieuwe voorpootstrook opleverde. Dan heeft zich bij het Plekkershoefke nog eens herhaald.

Tussen de boskamp Savendonck en de vier aangrenzende kampen komen geen voorpootstroken voor. Daaruit mag afgeleid worden dat deze kampen al in 1462 bestonden en een aaneengesloten geheel vormden.

1.5 Kartuizers

Veel eigendom is verworven door Ludolf van der Water, kanunnik van de st. Jan in ‘s-Hertogenbosch, die het in 1465 aan de Kartuizers heeft geschonken. Dit klooster van St. Sofie van Constantinopel heeft ook enkele belangrijke hoeven in het gebied gekregen van Ludolf van de Water in 1471, waaronder de hoeve Ten Acker te Kasteren met een gemetselde duiventoren (nu Groot Duifhuis van Brabants landschap), de hoeve Sloophoos aan de Hoogstraat (nu Coninxhoeve) en de Slijkhoeve. De Karthuizers hebben slechts een korte periode een houten klooster aan de Dommel gehad: van1465 tot 1467. Ze vonden het te druk op deze plek. Daarom zijn ze verhuisd naar de Eikendonk in het Bossche broek, waar hun aanwezigheid nog voortleeft in de naam “Kloosterstraat”. Ze hebben hun bezittingen in 1658 verkocht aan Peter Lus toen ze moesten uitwijken naar België na de inlijving van Brabant bij de Republiek der Nederlanden. De naam van Lus vinden we terug in de Lussendreef, een naam van een weg in de Geelders die door Verhees wordt vermeld.

De verkoop van hout was een belangrijke bron van inkomsten voor het klooster getuige het feit dat er een afzonderlijke administratie voor werd aangelegd, vooral over de periode 1564-1658. In die periode hield het klooster een 'houtregister' bij. De archieven van de kartuizers zijn door Sanders (2012) onderzocht. De oudste vermelding van houtverkoop door de kartuizers stamt van 1472. Toen werden eiken verkocht van de hoeve Ten Acker (nu Groot Duifhuis). Opgaande eiken stonden vooral in de voorpootstroken langs de kampen. Het kerngebied van de houtproductie lag in en om de huidige Geelders. Schaarhout (hakhout) werd gekapt op wallen en in de kampen. Deze leverden geriefhout voor het dagelijks gebruik (gereedschap, staken), klein bouwmateriaal (timmerhout, bijvoorbeeld vitselstek, het houten onderdeel in de muren van boerderijen) en vooral brandhout. Dit was nodig voor de directe verwarming, voor de bakkers om brood te bakken en voor de brouwers voor de bierbereiding.

1.6 Hakhoutbeheer

Er waren aan de verkoop van schaarhout strikte voorwaarden verbonden omdat met het afhakken veel schade aangericht kon worden. Op de eerste plaats betrof dit schade aan de jonge gewassen, die bewust aangeplant of er via natuurlijke weg opgeschoten waren. In veel gevallen werd uitdrukkelijk bedongen dat er geen schade mocht worden aangericht aan dit '*poetsel*', groot of klein, van berken, elzen, espen, eiken of ander geboomte. Blijkbaar werden er allerlei soorten hout op de wallen geplant of toegelaten. Over het gebruik van het pootgoed worden we ingelicht door het verkoopcontract uit 1570 van schaarhout in de *Haverenkamp* (nu Overkamp) aan de kant van de Schijndelse dijk. Dit schaarhout gebruikte het klooster meestal zelf, wellicht een reden om er extra zuinig op te zijn. Uiteraard mocht het pootsel, groot of klein, niet afgehakt worden. Bovendien moesten de kopers toelaten dat werklieden van het kartuizerklooster het uitstaken. Als dat om een of andere reden niet mogelijk was, dan moesten de kopers al het hout van nog nooit afgehouwen stronken laten staan. De houtopbrengst van dit perceel bestond uit '*staecken ende rijs'*. Dit voorbeeld toont aan dat het klooster bewust hout aanplantte op zijn percelen of wallen. Het nog niet eerder gekapte hout dat men nog verplanten kon, werd omschreven als '*pootsel dat te vorens niet gestockt en is geweest*', '*eenstuerich*' of '*eenstoelich*' pootsel. Ook andere zaken konden van kap uitgesloten worden. De kopers van schaarhout moesten het hout, al dan niet opgebonden in mutsaards, voor half april uit het veld gehaald hebben. Zo niet, dan was het hout dat nog op het perceel stond, eigendom van het klooster en werd de koper veroordeeld tot een geldboete van 10, soms 20 realen. Deze bepaling was noodzakelijk om te voorkomen dat door het late afhouwen schade zou ontstaan aan het uitlopende jonge hout. De woudgraaf van Kasteren was door de kartuizers als rentmeester aangesteld om de verkoop van hout te verrichten.

Soms moesten de kopers ook de doornen struiken (Meidoorn, wellicht ook Hulst) laten staan. De bedoeling hiervan was dat ze na het afhouwen gebruikt konden worden om de houtvelden en houtwallen te beschermen tegen vee. Het vee moest binnen de weiden gehouden worden om te voorkomen dat de beesten het jonge hout zouden afvreten waardoor de houtpercelen minder waard zouden worden. Nadrukkelijk werd er daarom bij bepaald dat de kopers '*den vree die daer gemaect is niet en sullen afhauden noch brecken'*.

De '*vree*' was de met doornen struiken gemaakte natuurlijke omheining rondom het houtperceel. Ze werd gemaakt door het hout te '*crocken*' (breken) en samen te binden. Zo groeide het in elkaar tot een stevig vlechtwerk. In 1585 werd de mogelijkheid tot aanleg van

zo'n vree voor het eerst in een contract opgenomen. De houtverkoop geschiedde toen '*op conditiën dat zijluijden [de kopers] niet en zullen affhouwen dat hout, staende beneden aen den wal, omdat het convent zal mogen crocken ende neerleggen om den voorschreven wal mede te vreden'*. Vanaf die tijd keerde deze bepaling herhaaldelijk terug in de contracten.

Het hakhoutbeheer is voortgezet tot rond 1940. Op de kaart van de eerste bosstatiestiek (1938-1942) is nog een aanzienlijke oppervlakte hakhout ingetekend (zie bijlage 13).

1.7 Einde van de gemeint

In 1803 is er door Hendrik Verhees een nauwkeurige kaart gemaakt van de Bodem van Elde, waarop de kampen en de gemene grond staan ingetekend. Op veel plaatsten aan de randen van de gemeint was men al begonnen met ontginnen. Deze stukken zijn door Verhees vermeld als "nieuwe erven". Zodoende kunnen we toch een goed beeld krijgen van de oorspronkelijke gemeint. Ook tekende Verhees de gemeentegrenzen nauwkeurig in op de kaart. Vrijwel overal volgen de gemeentegrenzen de rand van een kamp. De voorpootstrook op de gemeint die bij de kamp hoorde kwam daarmee in de naburige gemeente te liggen. Op de Hoge beekheide was het onduidelijk waar de grens lag tussen de gemeenten Liempde en St. Oedenrode. Verhees geeft drie opties weer op de kaart.

Hendrik Verhees maakte de kaart in opdracht van de gemeentebesturen, die de gronden wilden verdelen en het instituut van de Bodem van Elde wilden opheffen (Pel, 2007). In 1815 zijn de gemeenten daarmee gestart. Er is veel discussie geweest over de procedure, er kwam een referendum aan te pas in 1827 en vervolgens belandde het dossier in een diepe la op het provinciehuis. Het verzet tegen de opsplitsing eindigde met het overlijden van de laatste gezworene in 1844 (Spierings, 1976).

1.8 Kadaster van 1832

De kadastrale kaarten van 1832 en de bijbehorende registers geven een goed beeld van de eigendomsituatie en het landbouwkundige gebruik van de gronden aan het einde van het tijdperk van de Bodem van Elde. De kaart van Verhees laat alleen de buitengrens zien van een complex van kampen. Op de kadasterkaarten is de interne verkaveling goed te zien. Het complex van boskampen in de Geelders blijkt uit verschillende (ontginnings-)stukken te bestaan, die deels in 1832 nog in handen van één eigenaar waren. De voorpootstroken zijn ook in het kadaster als een smalle strook aangegeven op de kaart met een nummer dat verwijst naar een regel in de OAT (Oorspronkelijk aanwijzende tafel). In dit register staat bijvoorbeeld bij de voorpootstrook aan de oostkant van de Overkamp onder eigenaar het volgende vermeld: "De Bodem van Elde de grond, Sopors Shiodoras den opstand". De opstand wordt vermeld als "opgaand geboomte". Met behulp van de voorpootstroken en de interne verkaveling heb ik de kampen zoveel mogelijk afgeleid (Ger van den Oetelaar en Jac Hendriks, 2012). Vervolgens heb ik in het veld de grenzen opgezocht. Een probleem hierbij is, dat in de werkverschaffing van 1938 tot 1942 het gebied opnieuw is ingericht. De bodem is daarbij driekwart meter diep gespit en op rabatten gezet. (Bressers). Eigendomsgrenzen zijn daarbij gerespecteerd, maar de landschapsstructuren kunnen aanzienlijk zijn veranderd. Op de topografische Bonnekaart van 1908 is echter nog wel een gedetailleerd beeld te zien van vóór de werkverschaffing. Langs de Schutsstraat geeft een met de hand ingetekende minuut van de militaire topografische kaart van 1837 mooie aanvullende informatie over de verschijningsvorm van de voorpootstroken (Leenders, pers. com).

1.9 Bosplanten op wallen

De wilde flora in het bos kan helpen om oude landschapselementen op te sporen. Een aantal bosplanten is gebonden aan oude groeiplaatsen in het bos. Wallen vormen zo'n oude groeiplaats. Bert Maes (2010) heeft met zijn inventarisaties van autochtone bomen en struiken in het Groene Woud laten zien, dat veel zeldzame soorten speciaal op wallen voorkomen. In de Geelders gaat het dan om Viltroos en Wilde Mispel. Ook kruiden kunnen in hoge mate indicatief zijn voor oude boslocaties (Jac Hendriks, 1976). In de Geelders komt Dalkruid veel voor op oude wallen. Op de kaart in bijlage 7 heb ik de verspreiding van Dalkruid weergegeven van mijn eigen inventarisaties uit 2012, aangevuld met de inventarisaties uit 2002 van van der Veen en uit 1982 van Kokx.

2. De kampen van de Geelders

2.1 Leemskuilen, 't Koud

Ligging: Ten noorden van de Hoogstraat. Leemskuilen is waarschijnlijk een heel oude ontginning en locatie van leemwinning. Er is in het westelijk deel geen kampenstructuur te onderscheiden. Het oostelijk deel bestaat uit een kamp genaamd 't Koud. Deze naam komt voor op een bedrijfskaart van Staatsbosbeheer van 1968. Op de kaart van Verhees (bijlage 1) wordt hier de naam "Coot" vermeld. Ook ten noorden van deze kamp liggen percelen die een boogvormige grens vertonen met de vroegere gemeint.

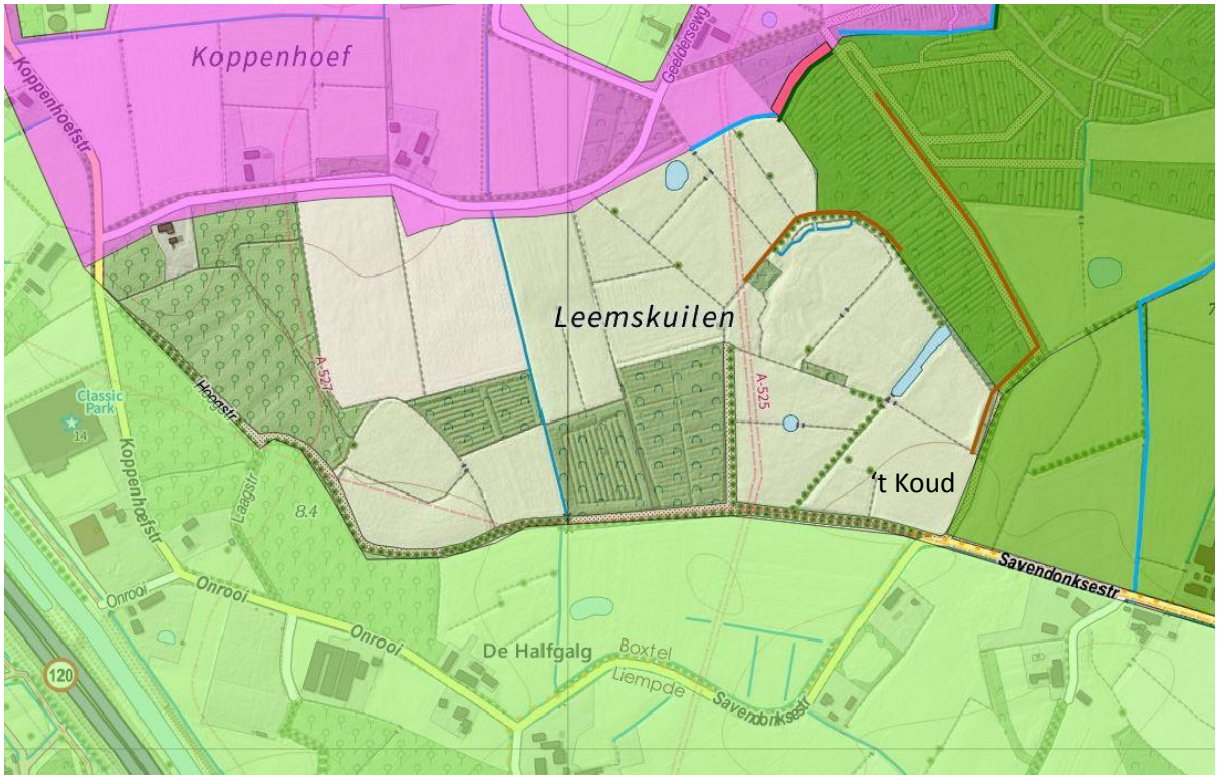

Eigenaar in 1832: 't Koud: Kinderen Pieter van Laarhoven (Boxtel) en Jan Kaub (Tuil, Gld)

Eigenaar in 2014: Staatsbosbeheer en particulieren

Grootte:21,94 ha Leemskuilen en 8,19 ha 't Koud

Bosontwikkeling: Er zijn verschillende stukken bos omgezet in landbouwgrond na 1832. Het nog bestaande bos is een oude boslocatie.

Voorpootstrook: geen

Grenzen: Aan de noordkant van 't Koud ligt een bijzonder fraaie boogvormige wal. Op de wal groeien Boskortsteel, Salomonszegel, Bosanemoon

Bijzonderheden: Oostelijk deel van Leemskuilen, 't Koud in zijn geheel en graslanden en bos ten noordoosten vormen samen één grote begrazingseenheid. Deze begrazingseenheid loopt dus door over diverse kampen.

Foto: winterbeeld van de boogvormige wal (boven) en zomerbeeld met Salomonszegel, een typische soort van oude boslocaties (beneden)

2.2 Savendonk (De Kampen)

Deze kamp ligt aan de noordkant van de Savendonkse weg, die hier vroeger Hoogstraat heette. Op de topografische kaart staat de naam Savendonk in dit blok. Maar de naam hoort eigenlijk bij het groepje boerderijen aan de zuidkant van de Hoogstraat, die op een donk liggen. Op een bedrijfskaart van Staatsbosbeheer van 1968 staat hier de naam “De Kampen”.

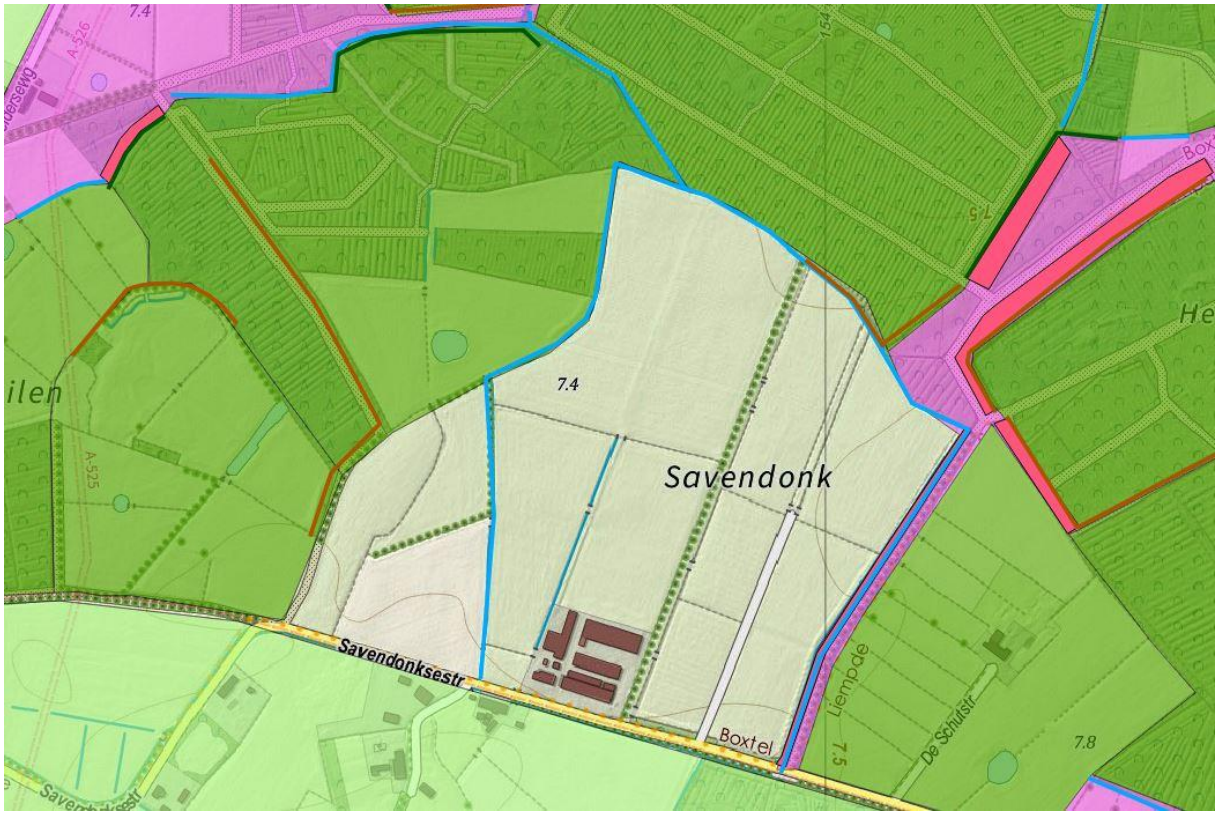

Eigenaar in 1832: Wilbrordus van Veldriel (of zijne erven) te Brussel.

Eigenaar in 2014: particulier.

Grootte:20,58 ha de Kampen en 4,55 ha de westelijke kamp.

Bosontwikkeling: In 1832 bestond de kamp geheel uit hakhout. Er lag nog geen boerderij in de kamp in 1832. Het hakhout is ontgonnen tot landbouwgrond in 1939.

Voorpootstrook: Er was een voorpootstrook in 1832 aan de oostkant langs de Schutsstraat. Deze is als bosstrook behouden gebleven en is nu eigendom van Staatsbosbeheer.

Grenzen: de begrenzing van de kamp is bewaard gebleven in de vorm van sloten. Deze sloten vormden het begin van een waterloop die uitkomt in de Beeksche waterloop bij Besselaar en de Dommel bij Gemonde. In de landinrichting St. Oedenrode is het begin van deze waterloop afgedamd vlak bij de grens met de kamp om in de Geelders een hogere waterstand te kunnen bereiken.

Op de Bonnekaart van 1908 is te zien dat de hele kamp omgeven was met een houtwal. Deze is verdwenen bij de ontginning in 1939.

De percelen aan de westkant van het gebied vormen waarschijnlijk een aparte kamp. Op de Bonnekaart van 1908 zijn ze aangegeven als bouwland en weiland met houtsingels. In 1832 was dat ook al zo en waren ze eigendom van verschillende eigenaren.

2.3

Ligging: Tussen Leemskuilen en centraal gelegen boskamp. Het betreft een blok zonder veldnaam met een onduidelijke structuur.

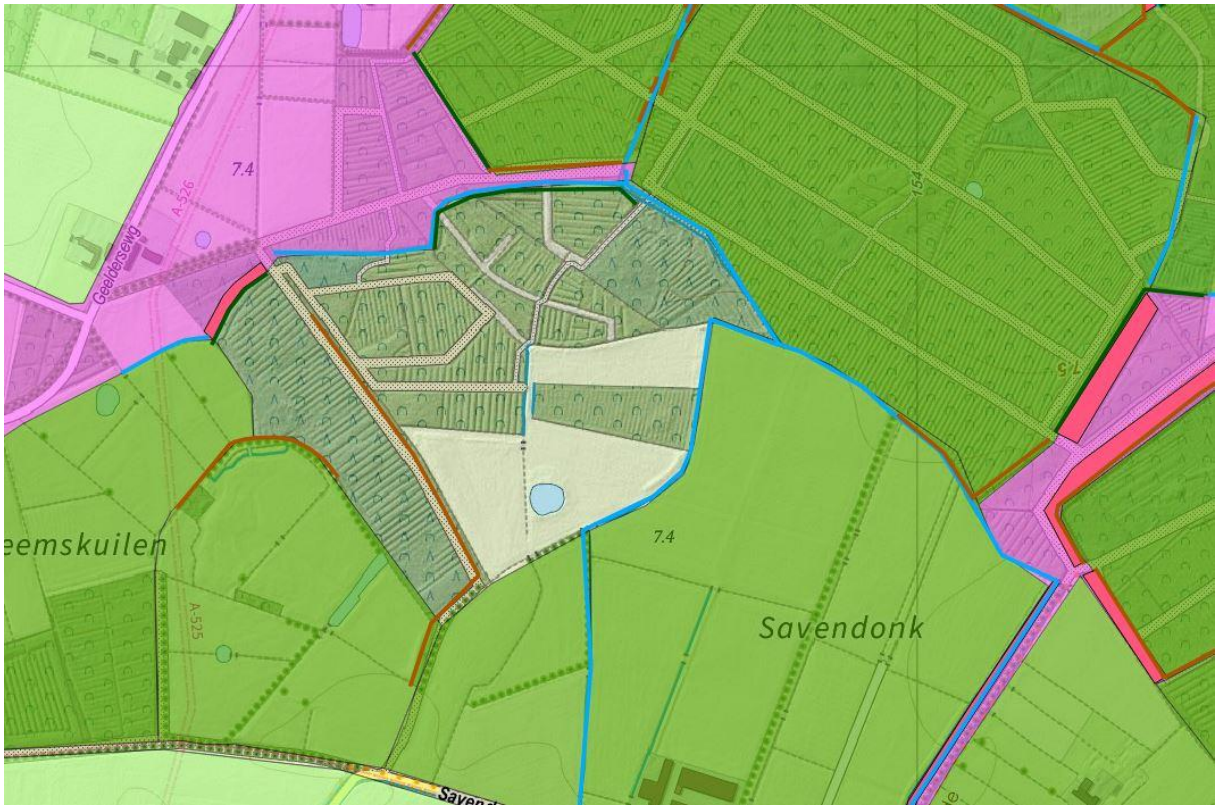

Eigenaar in 1832: : 5 verschillende eigenaren.

Eigenaar in 2014: Staatsbosbeheer

Grootte: 16,93 ha

Bosontwikkeling: oude boslocatie.

Voorpootstrook: in het kadaster van 1832 is geen voorpootstrook aangegeven. Op de hoogtekaart is een rabattenpatroon zichtbaar bij het meest westelijke perceel aan de noordkant dat wijst op een voormalige voorpootstrook.

Grenzen: De oude grens van dit blok met de gemeint bestaat uit twee bogen, die nog terug te vinden zijn als sloten en gedeeltelijk als een lage wal. Dat suggereert dat het gebied oorspronkelijk uit twee kampen bestond. Het westelijke deel wordt echter doormidden gedeeld door een duidelijke wal die loopt langs het westelijke bosperceel aan de oost- en zuidkant. Op de militaire topografische kaart van 1837 is het gebied opgedeeld in 4 blokken, die overeenkomen met perceelsgrenzen op de kadastrale kaart.

Bijzonderheden: Plaatselijk heel veel Dalkruid.

Rabatten (AHN2) op Opentopo www.opentop.nl

Bron kaartbeeld: Jan-Willem van Aalst, www.imergis.nl Bron webservice: Esri Nederland, www.esri.nl

Foto: Dalkruid langs het pad aan de bosrand.

Indeling in 4 blokken op militaire topografische kaart 1837

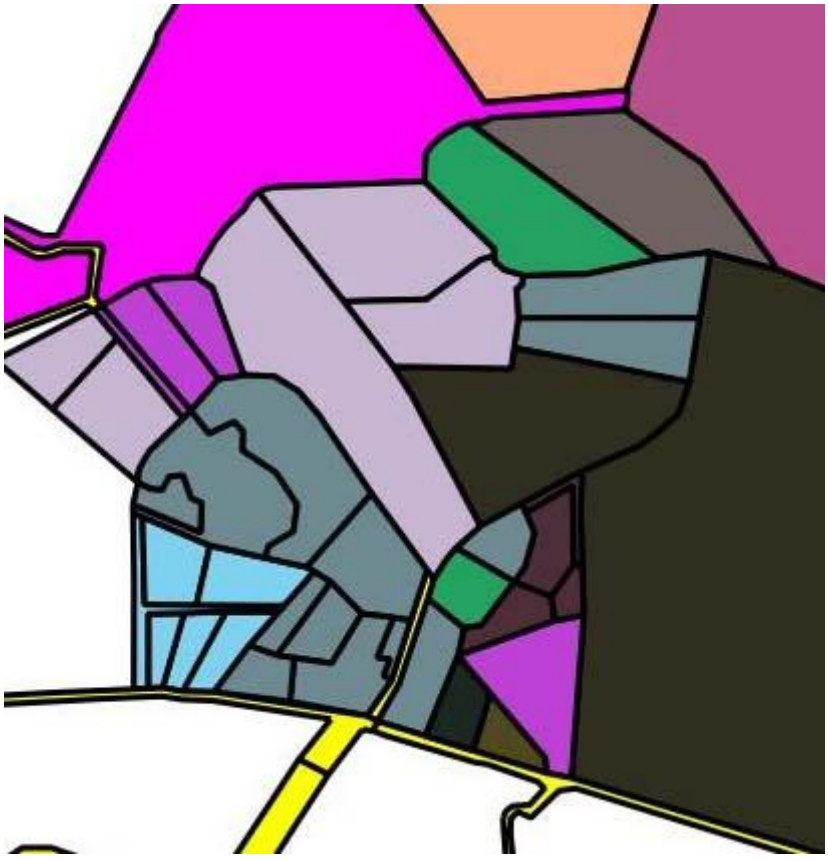

Eigendomsverdeling kadaster 1832 (5 eigenaren)

2.4 Centrale boskamp

Ligging: centraal gelegen boskamp.

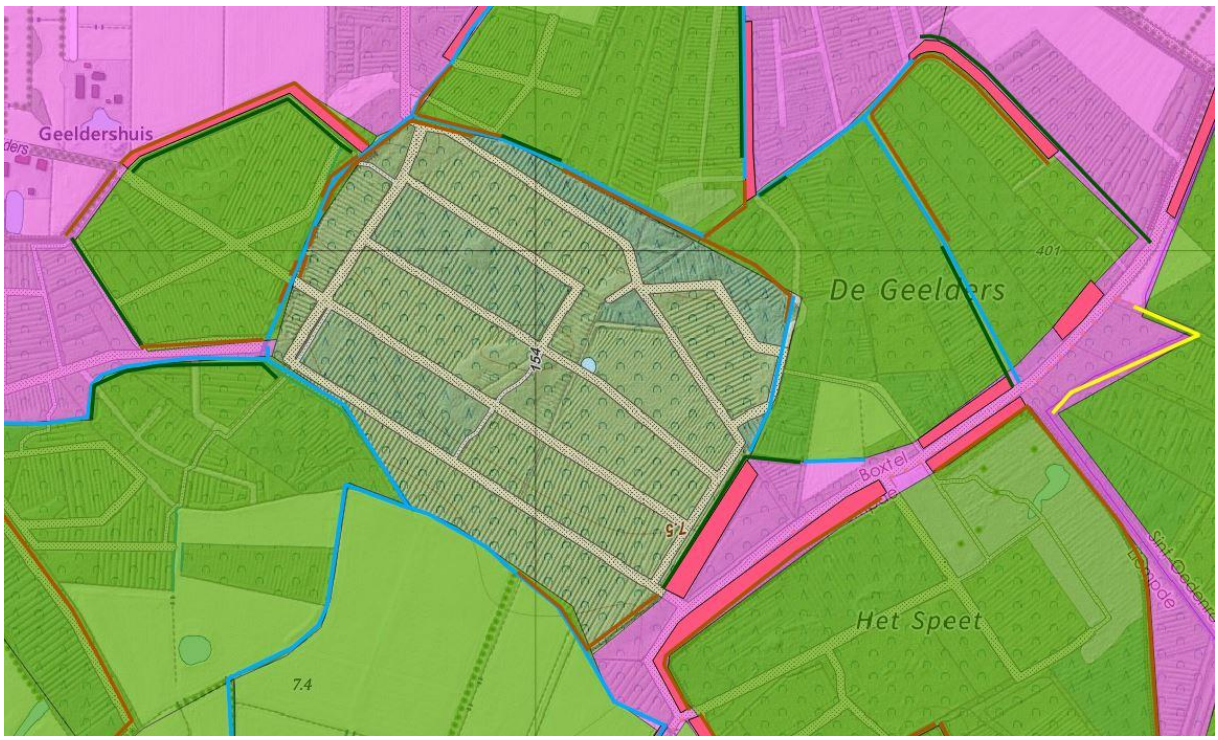

Eigenaar in 1832: Rudolph Diderik van Tingnagel-de Raad uit Haarlem.

Eigenaar in 2014: Staatsbosbeheer. Oudste eigendom in de Geelders. Gekocht in 1951 van de gebroeders van der Lee, van Kessel en Verstegen uit Nistelrode.

Grootte: 22,87 ha

Bosontwikkeling: oude boslocatie. In 1832 waren er drie percelen weiland.

Voorpootstrook: langs de Schutsstraat.

Grenzen: Hoge en brede wal in de zuidelijke hoek. De wal houdt abrupt op. Waar de wal de grens vormt met De Kampen (2.2) groeit Slanke Sleutelbloem. Langs de noordoostelijke kant komt eveneens een hoge en brede wal voor. Ook deze wal eindigt aan beide kanten abrupt. Op de Bonnekaart is te zien dat de wal vroeger doorliep naar het westen tot de hoek van de kamp. Verder lage en smalle restanten van een wal langs de waterloop die de westelijke grens vormt van de kamp.

Bijzonderheden: de structuur van dreven is aangelegd in de negentiende eeuw. Waarschijnlijk was het een modernisering van de hakhoutcultuur. De dreven dienden voor de afvoer van hout met karren. Ze staan niet op de topgrafische kaart van 1836/1843 en de militaire topografische kaart van 1837 maar wel op die van 1895/1908. Ze staan ook (gedeeltelijk) weergegeven op een kadastraal verzamelplan van Boxtel, gedateerd op 1811-1832 door www.watwaswaar.nl . Deze datering kan niet juist zijn want de kaart bevat aanvullingen op het kadaster van 1832.

Wal op de grens met De Kampen, met Slanke Sleutelbloem.

Dreven met markante rode Beuk bij de aansluiting op de afvoerdreef.

Bonnekaart 1908 van het centrale deel van de Geelders.

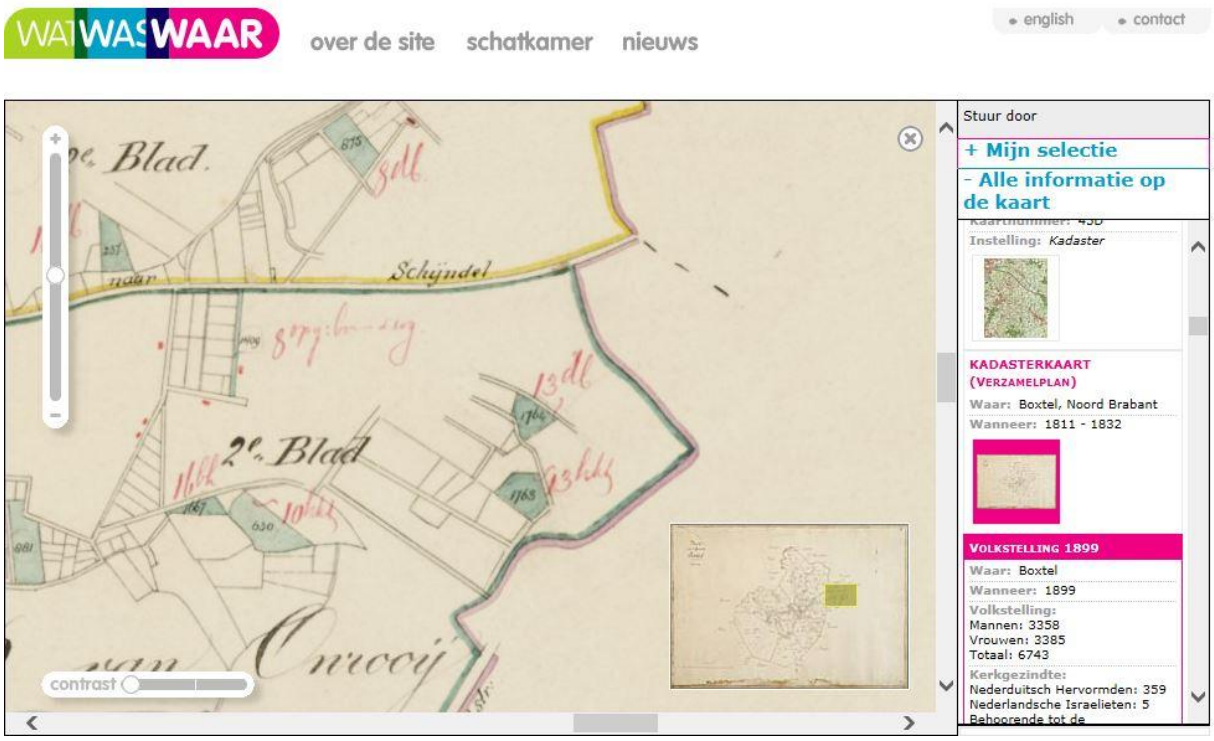

Kadasterkaart verzamelplan Boxtel (1811-1832)

Begrazing van de dreven en het bos met Galloway runderen in 1995

2.5

Ligging: Aan de buitenkant van het complex van kampen.

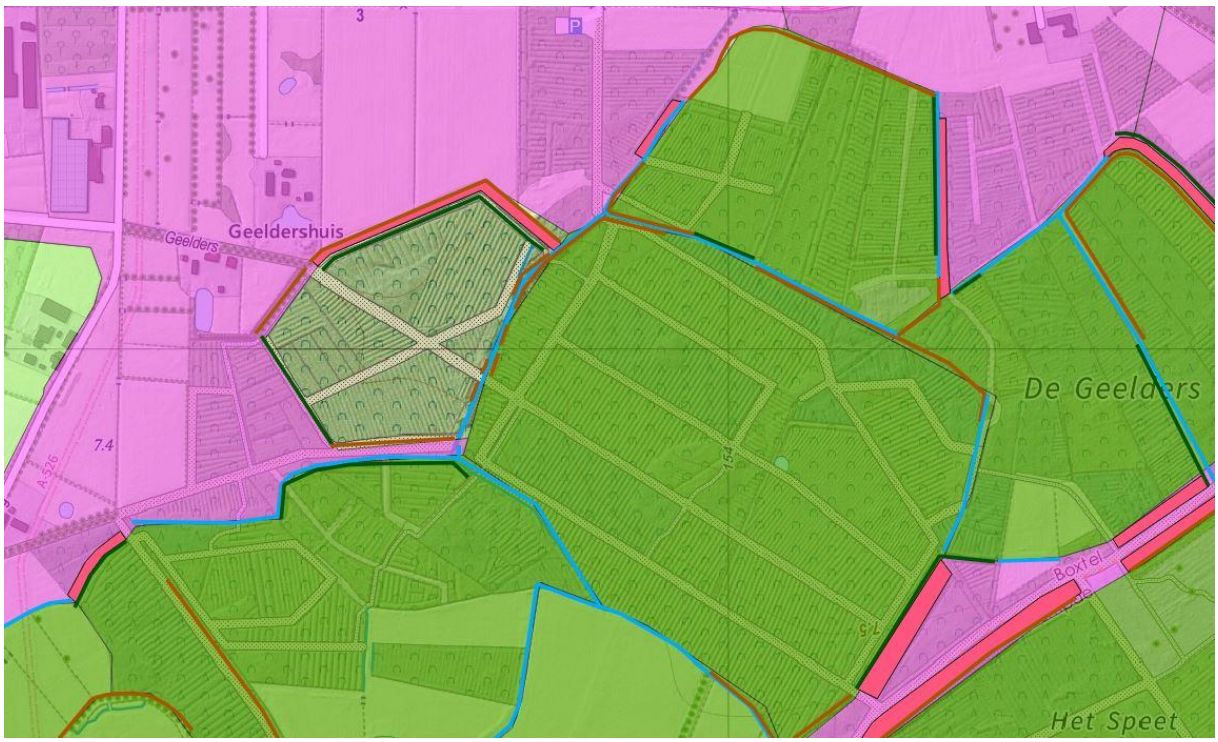

Eigenaar in 1832: kinderen Wouter van den Ham, Breda.

Eigenaar in 2014: Staatsbosbeheer. Oudste eigendom in de Geelders. Gekocht in 1951 van de gebroeders van der Lee, van Kessel en Verstegen uit Nistelrode.

Grootte: 6, 58 ha

Bosontwikkeling: oude boslocatie

Voorpootstrook: niet aangegeven op de kadastrale kaart van 1832. Langs de noordkant komt een dubbele wal voor met daartussen een strook die waarschijnlijk een voorpootstrook was. In 1832 was de strook al volledig in eigendom bij de eigenaar van de kamp. Zie de foto hieronder en de foto op de titelpagina van het rapport.

Grenzen: rondom komen lage wallen voor, deels in de vorm van een rabat. De wallen langs de centrale waterloop zijn deels afgegraven door Staatsbosbeheer bij een natuurontwikkelingsproject in 2005 (zie foto).

Bijzonderheden: Het pad door het centrale deel vormt de ontsluiting van het drevenstelsel en stamt uit de 19^{e} eeuw. De twee grote rode beuken aan het begin en het eind kunnen bij de aanleg zijn geplant.
In het interregproject Groene Woud – (groene) Hagelanden is hier in 2005 een natuurontwikkelingsproject uitgevoerd. Dit project was gebaseerd op het ontwikkelingsplan Terug naar het oerbos, opgesteld door van der Ziel en van der Lans (2003). Het doel was om natuurvriendelijke oevers langs waterlopen en geleidelijke en gevarieerde bosranden te

maken en in stand te houden met integrale begrazing. Het plan is na 2005 niet verder uitgevoerd en de begrazing van het bos is gestaakt.

Foto: natuurontwikkelingsproject in 2005. Een deel van de wal langs de waterloop is bewaard gebleven. Het open terrein is inmiddels weer dicht gegroeid met opslag van bomen en struiken.

Dubbele wal en voorpootstrook.

2.6 Kamp Gelders

Ligging: Kamp langs de Schutsstraat. Het noordoostelijke deel staat op de kaart van Verhees vermeld als Kamp Gelders (in de randtekst). Volgens Sanders (2012) is dit “Gheerlaer”.

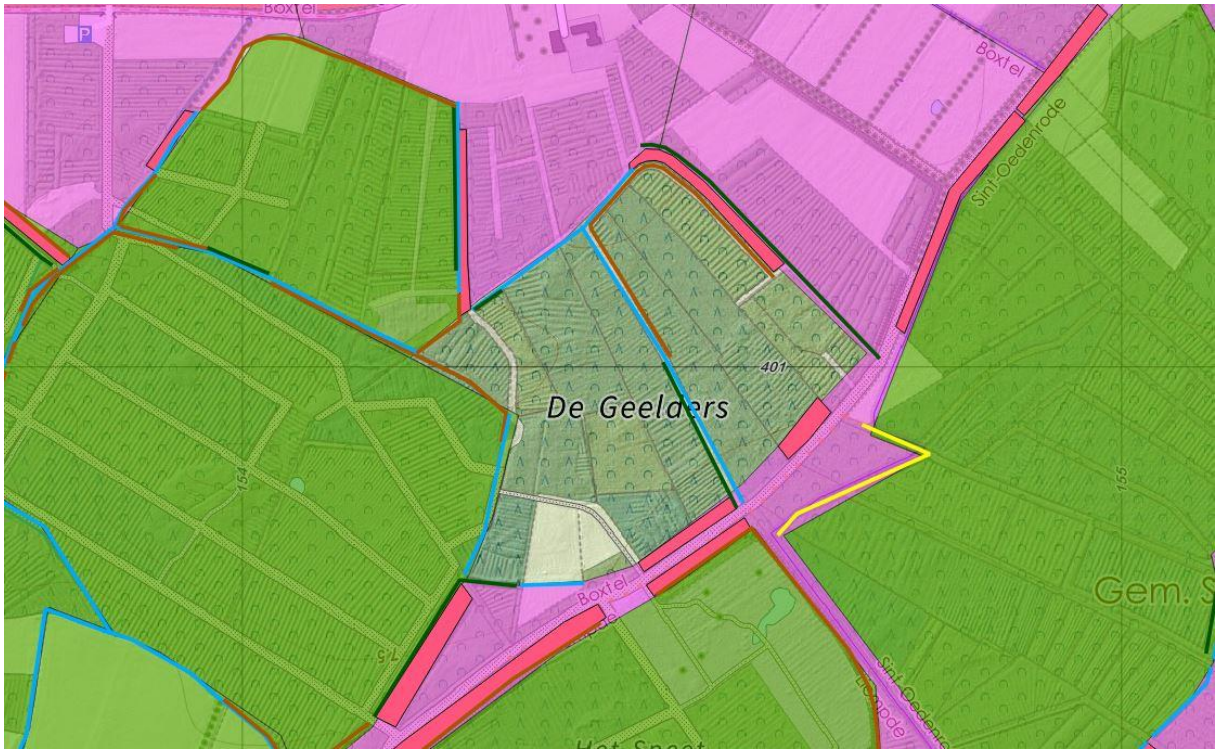

Eigenaar in 1832: diverse eigenaren. Op de kaart van Verhees wordt de weduwe van Johannes de Leijer genoemd als eigenaar van de kamp de Gelders (in 1803 nog niet verdeeld in verschillende percelen).

Eigenaar in 2014: Staatsbosbeheer en Brabants landschap.

Grootte: 13,35 ha

Bosontwikkeling: oude boslocatie.

Voorpootstrook: langs de Schutsstraat en langs de noordoostzijde bevonden zich volgens het kadaster van 1832 voorpootstroken. Ze worden ook mooi weergegeven op de miltaire topografische kaart van 1837. Een deel van de voorpootstrook is nu in het rabattenpatroon nog te herkennen. Aan de noordoostzijde is nu een bosstrook te zien tussen twee wallen. Het is niet duidelijk of dit dezelfde voorpootstrook is als die welke in het kadaster van 1832 wordt weergegeven. Het kan ook een oudere voorpootstrook zijn die in 1832 al was opgenomen in de kamp. De aanwezigheid van een wal aan de buitenkant pleit voor de laatste mogelijkheid, evenals de ligging van de gemeentegrens (zie Bonnekaart 1908).

Grenzen: wallen (deels dubbel) en sloten.

Bijzonderheden: de Kiskeswei is na 1928 ontstaan. Op het Bonne blad van dat jaar staat hier nog bos aangegeven.

Kamp de Gelders omgeven door een lage wal.

Knotwilgen in de Kiskeswei markeren de grens met de gemeint van de Schutsstraat. Tevens is dit de oude gemeentegrens tussen Liempde (Schutsstraat) en Boxtel (de kamp Gelders).

Voorpootstroken met opgaande bomen in de Schutsstraat op de militaire topografische kaart 1837

Bonnekaart 1908 met gemeentegrens langs kamp Gelders

2.7

Ligging: noordelijke kamp van het centrale complex.

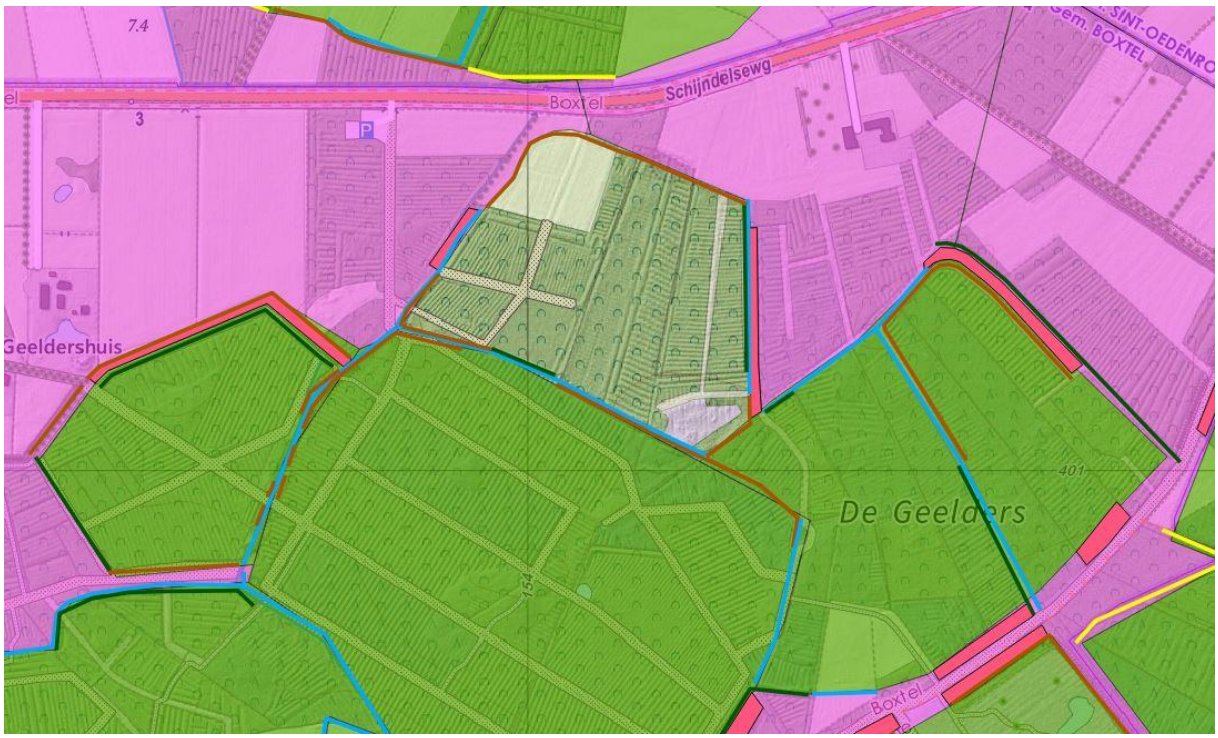

Eigenaar in 1832: diverse eigenaren.

Eigenaar in 2014: Brabants landschap en twee percelen van Staatsbosbeheer

Grootte: 9,05 ha

Bosontwikkeling: Het middelste doorlopende perceel is een oude boslocatie.

Voorpootstrook: in 1832 een voorpootstrook aan de oostkant, de noordkant en de westkant (deels al eigendom van de eigenaren van de kamp). Aan de westkant is de voorpootstrook nu nog gedeeltelijk herkenbaar in het rabattenpatroon.

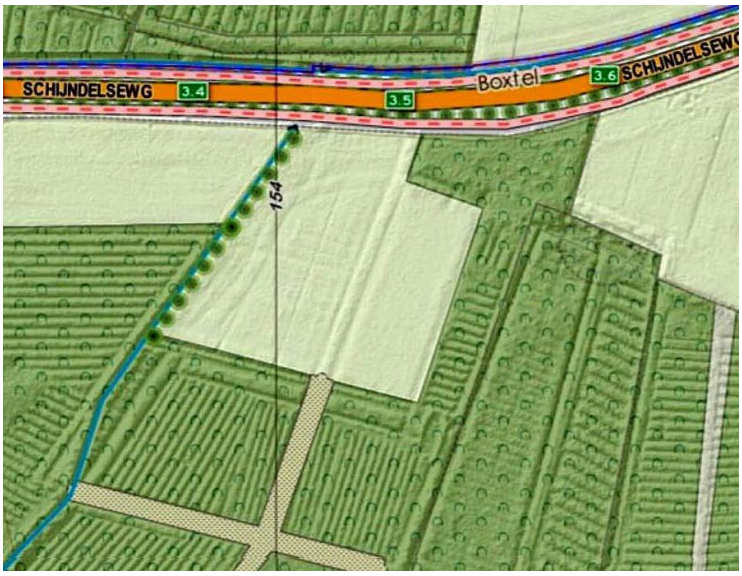

Grenzen: vooral waterlopen. Op de Opentopo kaart met AHN-reliëf is de ligging van de voormalige wal aan de westkant in het weiland nog goed zichtbaar.

Bijzonderheden: de westelijke helft bestond in 1832 uit weilanden gescheiden door wallen met hakhout. Ook het meest oostelijke perceel was toen een weiland.

2.8 Het Speet

Ligging: langs de Schutsstraat in de voormalige gemeente Liempde.

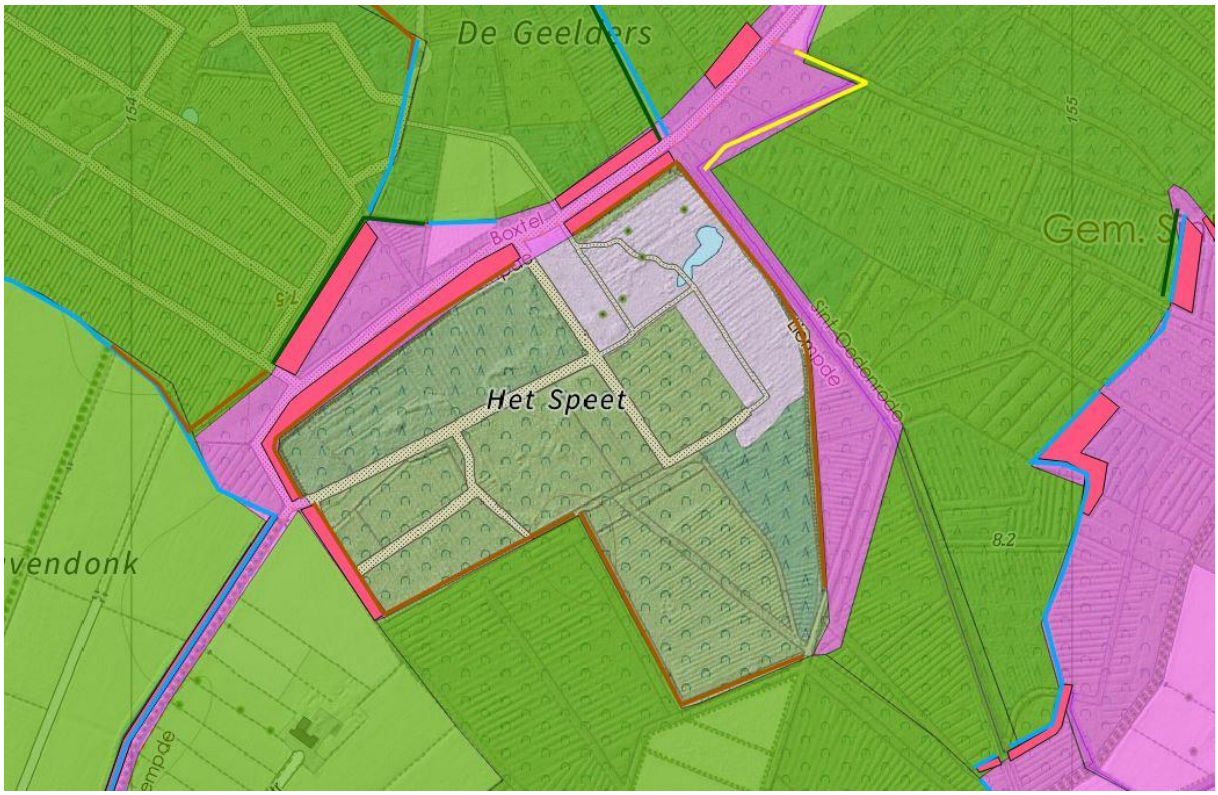

Eigenaar in 1832: Martinus Lambertus Versantvoort uit Liempde.

Eigenaar in 2014: Staatsbosbeheer

Grootte: 18,91 ha

Bosontwikkeling: De huidige bossen zijn staan op een oude boslocatie, behalve het bos dat als een blok in de heide ligt. Daar was in 1832 ook heide. Op de Bonnekaart van 1908 is de hele heide van 1832 aangegeven als naaldbos.

Voorpootstrook: Er is een voorpootstrook langs de Schutsstraat en op de grens met de Buitenkamp. Dat laatste is bijzonder want het is de enige voorpootstrook die tussen twee kampen in ligt. Dit duidt erop dat de Buitenkamp een relatief jonge kamp is. De voorpootstrook is ontstaan toen de Buitenkamp nog niet was aangelegd en nog tot de gemeint behoorde.

Grenzen: Vrijwel rondom de hele kamp loopt een wal die relatief smal en hoog is. De wal is in 2014 op twee plaatsen onderzocht door Ineke de Jongh. Hieruit is gebleken dat het om een dubbele wal gaat, waarbij het binnenste deel als eerste is opgeworpen (zie foto profiel).

Bijzonderheden: Het Speet behoorde tot het kartuizerbezit. Het is in 1656 gekocht door Pieter Lus.

Grenswal van de kamp het Speet (rechts) met het bezit van Marggraff (links)

Wal langs het Speet met voorpootstrook gezien vanaf de Schutsstraat

Afbeelding 7. Het profiel van de wal rondom het Speet in de Geelders. Goed te zien hier is de dubbele walstructuur en het oude maaiveld dat beide door de onderste donkere laag in het profiel wordt weergegeven (foto: Gerard van der Velden).

Uit: Ineke de Jongh, 2014. Archeologisch onderzoek Grenswallen in het Groene Woud.

2.9 Buitenkamp

Ligging: aan de Savendonkseweg en de Schutsstraat.

Eigenaar in 1832: Jan van der Voort, pastoor in St. Michielsgestel.

Eigenaar in 2014: Staatsbosbeheer en particulier.

Grootte: 10,19 ha

Bosontwikkeling: in 1832 hakhout en (noord-westelijk deel) heide

Voorpootstrook: In 1832 langs de Savendonkse weg en langs het zuidelijk deel van de oostzijde. Deze voorpootstroken zijn niet bewaard gebleven.

Grenzen: waterlopen.

Bijzonderheden: relatief jonge kamp, gezien de aanwezigheid van een voorpootstrook tussen deze kamp en de kamp het Speet.

2.10

Ligging: langs de Gilders en de Lussendreef

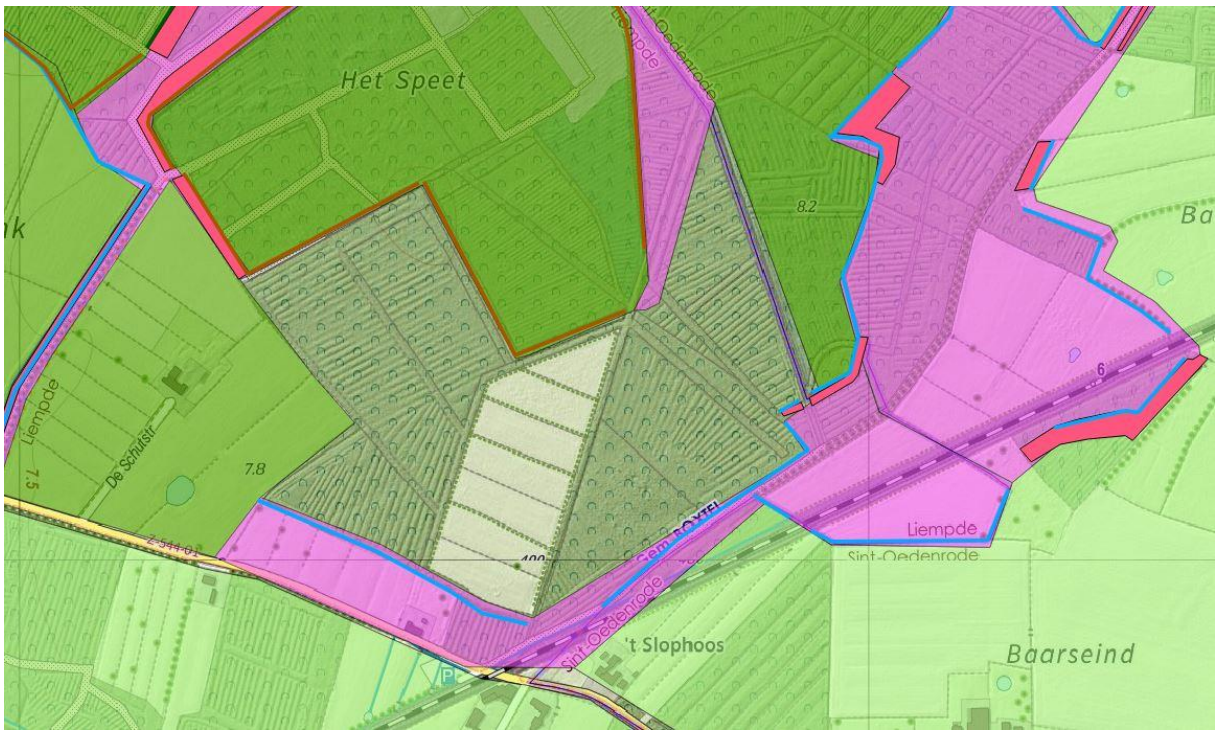

Eigenaar in 1832: Bernard van Rijckevorsel uit ‘s-Hertogenbosch en de noordoostelijke punt langs de Lussendreef Michiel van Beek en Joseph van de Pasteel, advocaat te Eindhoven.

Eigenaar in 2014: Marggraff-stichting

Grootte: 17,40 ha (eigendom van Rijckevorsel) en 2,97 ha noordoostpunt.

Bosontwikkeling: De weilanden en het deel grenzend aan de Buitenkamp en het Speet was heide in 1832. Het driehoekige perceel langs de Gilders was dennenbos en de punt langs de Lussendreef was hakhout.

Voorpootstrook: er was in 1832 een voorpootstrook langs de zuidwestkant parallel aan de (Hoogstraat) Savendonkse straat en langs de Gilders. Deze zijn nu niet meer aanwezig.

Grenzen: sloten.

Bijzonderheden: Het is mogelijk dat deze kamp eigenlijk uit drie kleinere kampen bestaat: de heide langs het Speet en de Buitenkamp, het dennenbos en het hakhout. Het complex was onderdeel van het Kartuizerbezit. De strook tussen dennenbos en hakhout kan dan als een oude toegangsweg (ooit gemeint?) gezien worden naar het Speet vanuit de veedrift de Gilders.

2.11

Ligging: tussen Schutsstraat en de Gilders in de gemeente St. Oedenrode.

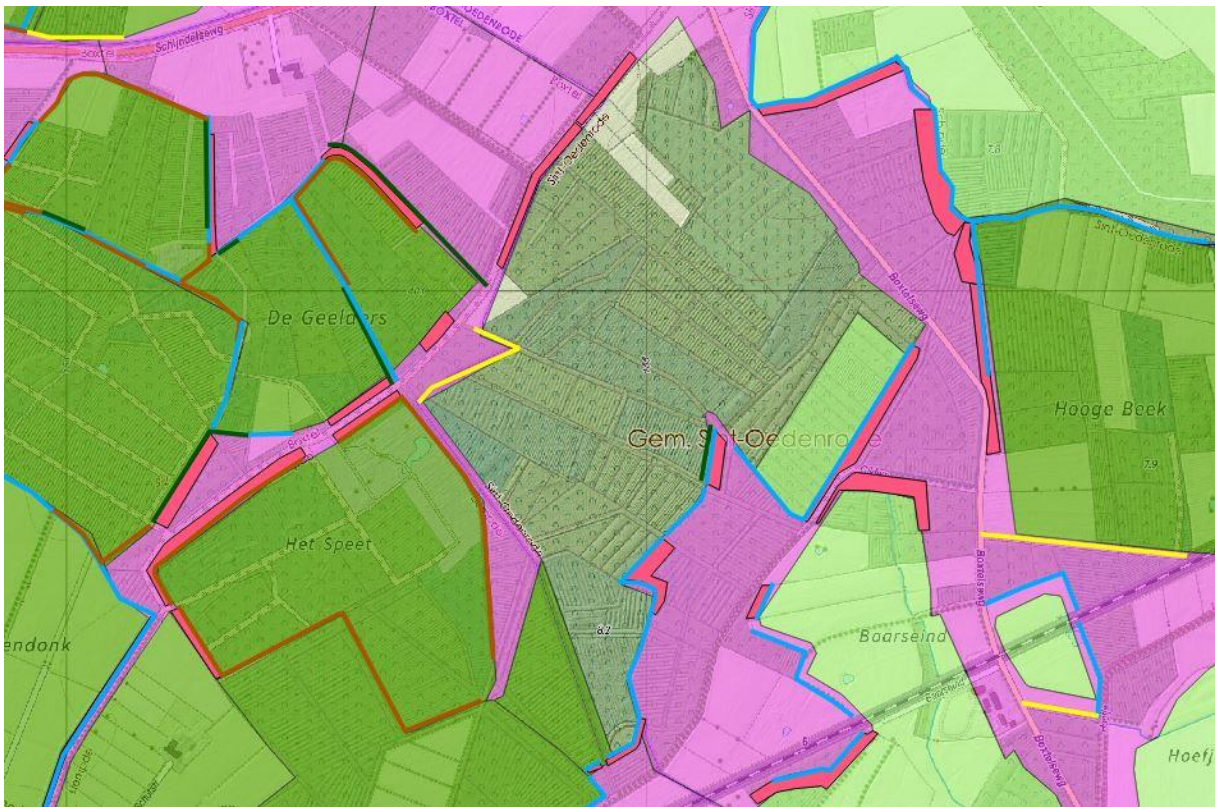

Eigenaar in 1832: een groot aantal verschillend eigenaren. Enkele percelen waren eigendom van J.C. Marggraff uit ’s-Hertogenbosch.

Eigenaar in 2014: Marggraff-stichting en enkele percelen van Staatsbosbeheer.

Grootte: 46,92 ha

Bosontwikkeling: Vrijwel het gehele complex is een oude boslocatie. Enkele van de smalle percelen aan de zuid-oostkant werden in 1832 gebruikt als bouwland.

Voorpootstrook: in 1832 was vrijwel het gehele complex omgeven met een voorpootstrook. Hiervan zijn drie delen bewaard gebleven in de verkaveling. Langs de Lussendreef is in het Kadaster van 1832 geen voorpootstrook vermeld. Er ligt wel een heel smal perceel in de gemeente Liempde, dat langs de volle lengte loopt van de in St.Oedenrode gelegen kamp. Het was in eigendom van Michiel van Beek en Joseph van de Pasteel, advocaat te Eindhoven (zie vorige kamp).

Grenzen: sloten, een stukje pad en de Lussendreef vormen nu de grens van de kamp.

Bijzonderheden: De Lussendreef is genoemd naar Pieter Lus die de eigendommen van de Kartuizers heeft gekocht. Hij zou de weg aangelegd hebben als een verbinding van zijn boerderij Slophoos naar een locatie bij de Overkamp waar hij een windmolen wilde bouwen. Waarschijnlijk betreft dit alleen het oostelijke deel, dat tussen twee kampen loopt. Het oostelijke deel ligt in de voormalige gemeint van de Bodem van Elde.

De waterloop vanuit Baarseind loopt langs de buitengrens van de kamp als de oostelijke bermsloot van de Boxtelsweg. Op de kaart van Verhees heet deze loop De Reijt. Op de hoogtekaart (AHN in bijlage 10) is te zien dat het oorspronkelijke dal van deze loop door de kamp loopt. Deze plek is nu nog goed herkenbaar in de kamp door hoge waterstanden ter plaatse in de winter en het voorjaar. Op de hoogtekaart is verder te zien dat de Reijt eigenlijk de bovenloop is van de Beekse waterloop. Het traject bovenstrooms van de samenvloeiing met de Reijt is waarschijnlijk in zijn geheel gegraven ter ontwatering van de kamp “de Hoge Beek”, die aan dit gegeven wellicht ook zijn naam ontleent.

Broekbos in de kamp in het oorspronkelijke dal van de Reijt.

2.12 Hooge Beek

Ligging: Meest oostelijk gelegen boskamp van de Geelders in de gemeente St. Oedenrode.

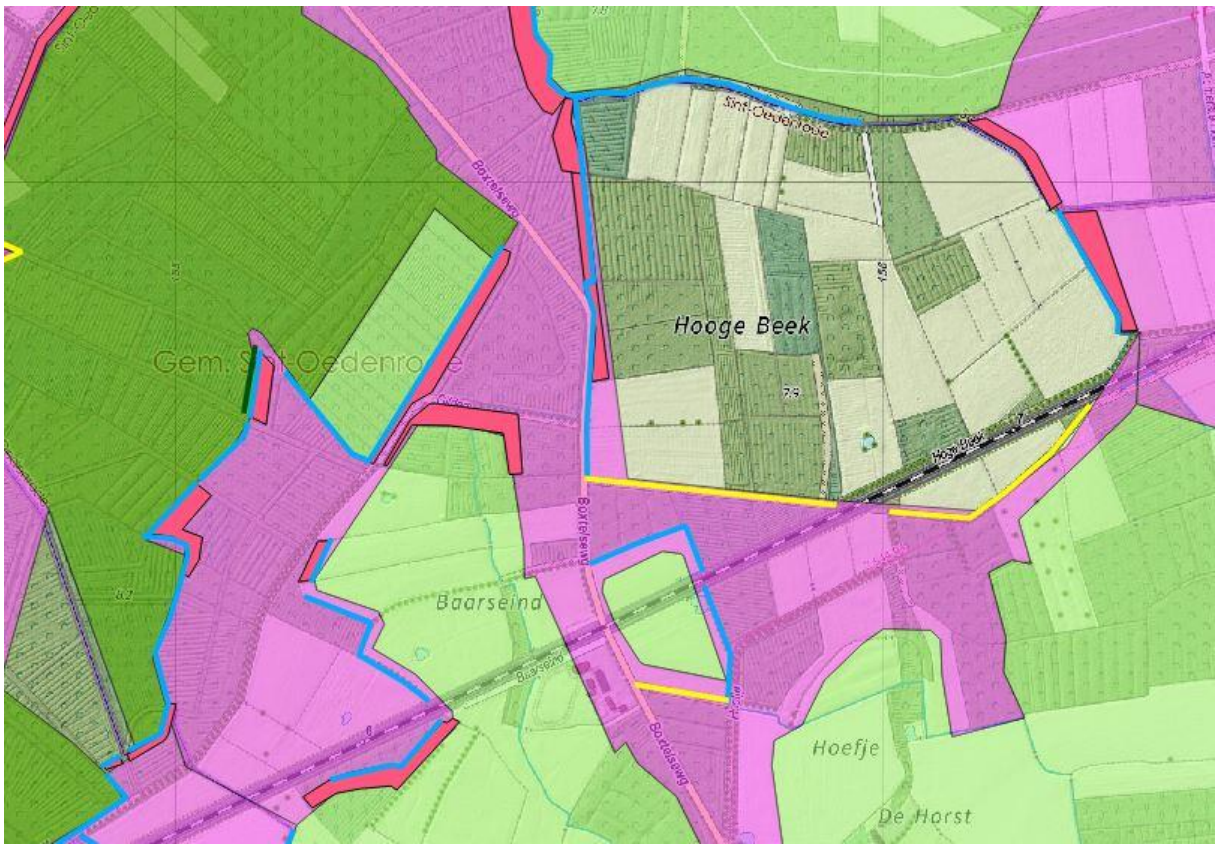

Eigenaar in 1832: een groot aantal verschillende eigenaren

Eigenaar in 2014: Staatsbosbeheer en particulieren

Grootte: 37,06 ha

Bosontwikkeling: de kamp was in 1832 vrijwel geheel als hakhout in gebruik, een kleiner deel was dennenbos. De overgebleven bospercelen zijn dus oude boslocaties.

Voorpootstrook: in 1832 was de kamp omgeven met een voorpootstrook aan de westkant en de zuidkant en gedeeltelijk aan de oostkant met een strook aan de overkant van de Beekse waterloop

Grenzen: een zandweg aan de zuidkant, de Beekse waterloop aan de noordkant en sloten aan de oost- en westkant.

Bijzonderheden: De spoorlijn doorsnijdt de kamp aan de zuidpunt.

2.13 Overkamp

Ligging: ten noorden van de Schijndelse dijk in de gemeente St. Michielsgestel (Gemonde).

Eigenaar in 1832: Shiodoras Sopors uit ’s-Hertogenbosch.

Eigenaar in 2014: Brabants landschap

Grootte: 13,62 ha

Bosontwikkeling: oude boslocatie

Voorpootstrook: in de verkaveling zijn twee naast elkaar gelegen voorpootstroken te zien aan de westkant en een dubbele voorpootstrook aan de oostkant. In de noordoosthoek is langs de waterloop een wal aanwezig die ligt tussen de twee voorpootstroken in. In het kadaster van 1832 van de gemeente St. Oedenrode is ook aan de oostkant een voorpootstrook aangegeven. Waarschijnlijk betreft dat alleen de buitenste strook. Aan de westkant is geen voorpootstrook aangegeven in het kadaster van de gemeente Boxtel, waartoe de gemeint in 1832 behoorde. De Overkamp behoorde in 1832 tot de gemeente St. Oedenrode.

Grenzen: sloten.

Bijzonderheden: De Overkamp is oud Kartuizerbezit en heette toen Haverenkamp.

Lage rabatvormige wal met grenssloot en voorpootstrook (rechts van de grenssloot).

2.14 Gasthuiskamp

Ligging: ten noorden van de Schijndelse dijk in de gemeente St. Michielsgestel (Gemonde).

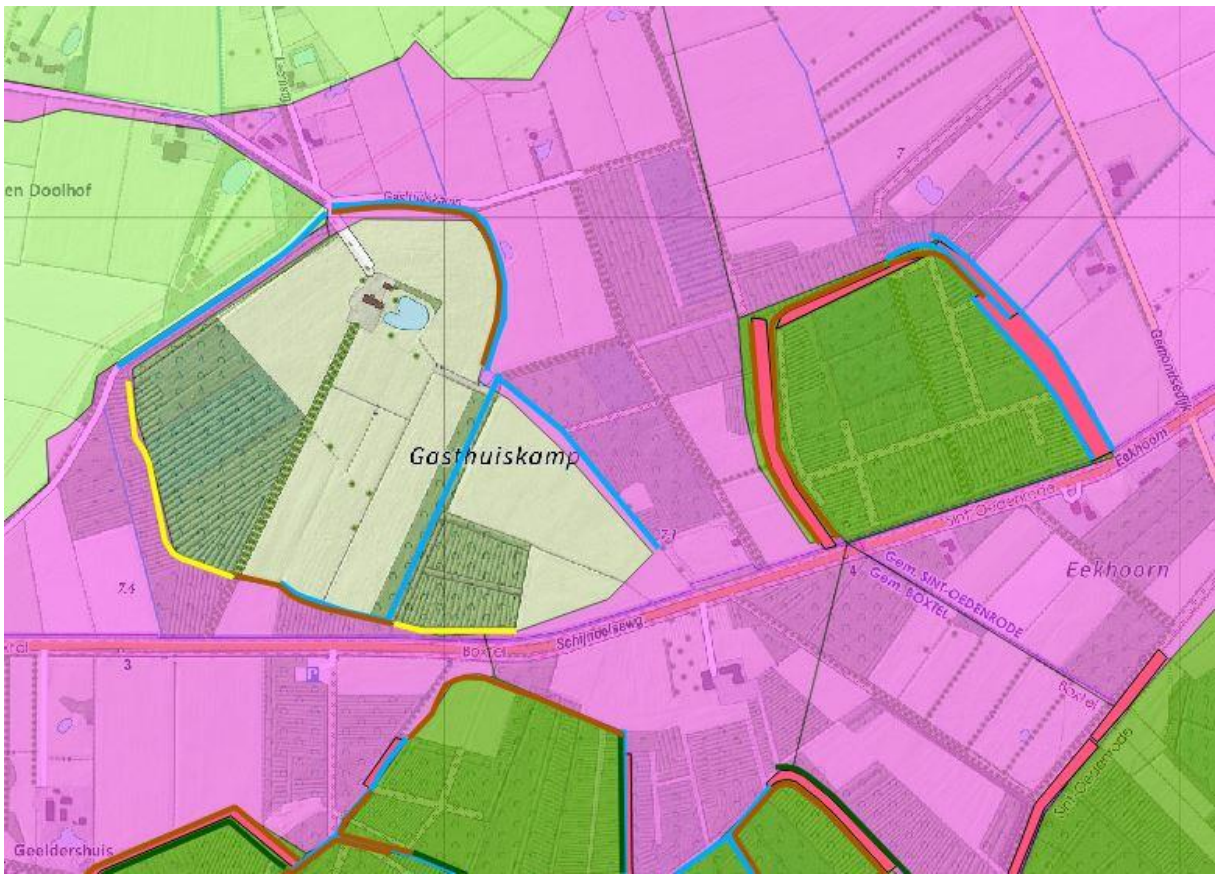

Eigenaar in 1832: Groot Ziekengasthuis ‘s-Hertogenbosch

Eigenaar in 2014: Brabants Landschap

Grootte: 25,71 ha

Bosontwikkeling: op ongeveer een kwart van het oppervlak is het bos niet omgezet in grasland.

Voorpootstrook. niet herkenbaar bewaard gebleven.

Grenzen: Een boogvormige lage wal met sloot aan de buitenkant aan de noordoost rand, sloten en een pad, dat vrijwel overwoekerd is met bramen.

Bijzonderheden: De kamp en de omringende gemeint behoorde in 1832 tot de gemeente Boxtel. De kamp was eigendom van het Groot Ziekengasthuis in ’s-Hertogenbosch. Deze geestelijke instelling heeft veel grond verkregen door schenkingen. In de beschrijving van het oud-archief van H. Rooij uit 1963 is echter geen vermelding van dit eigendom te vinden.

Boogvormige lage wal met hakhout langs de grens van de Gasthuiskamp

2.15 Gemeint

Ligging:

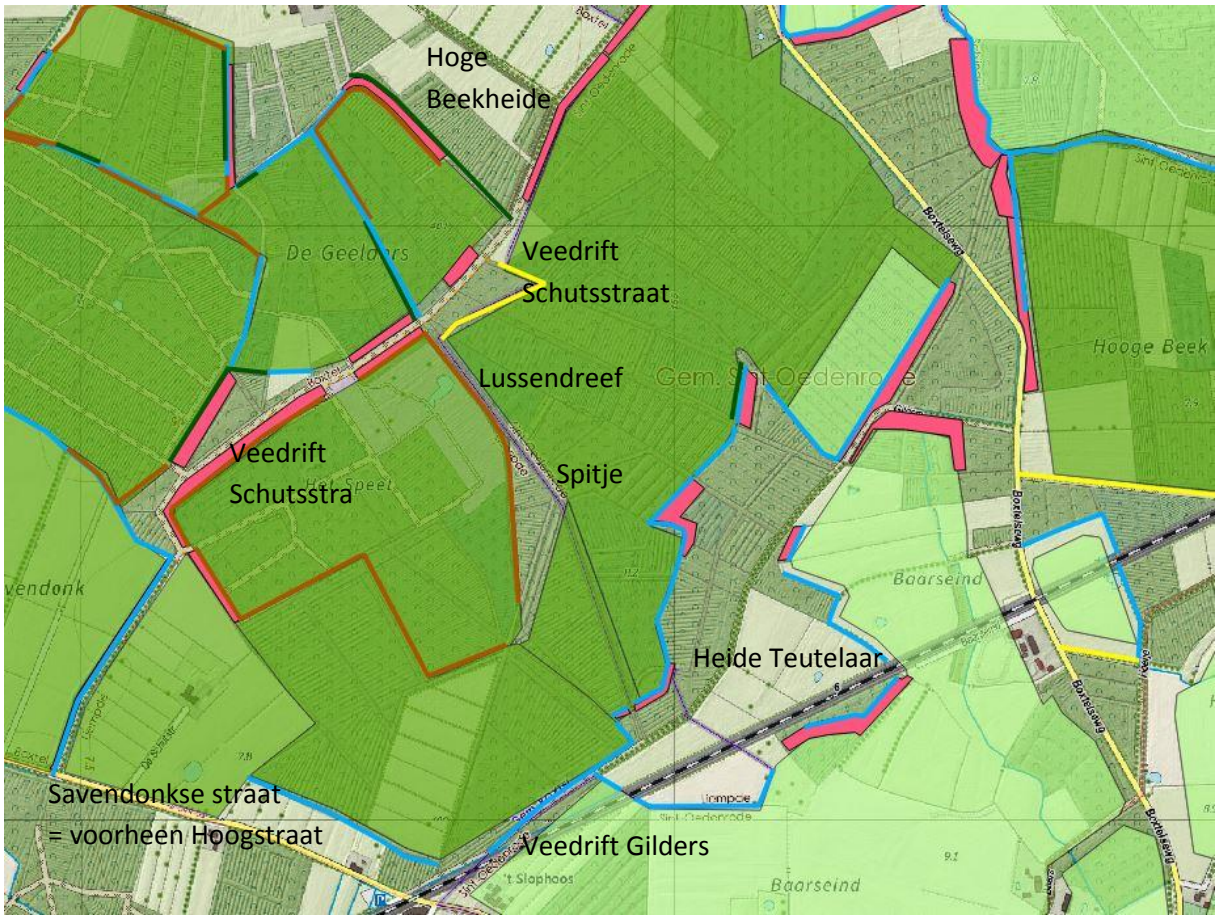

Vanaf de Hoogstraat konden de boeren van Kasteren de Schutsstraat en het pad Gilders gebruiken als veedrift om hun dieren tussen de kampen door naar de gemeint te brengen (Hoge Beekheide, heide Teutelaar). Ook de Lussendreef was een veedrift met een heel klein stukje gemeint halverwege (het Spitje).

Verhees schrijft hierover op de kaart het volgende: Van hetgeen bij voortduring in het gemeen blijft: Dit gedeelte ligt onder Kasteren, jurisdictie van Liempde, alsmede onder Boxtel en St. Oedenrode en is op deze kaart met een rode kleur gedekt. Het gebruik daarvan is door die van den Bodem van Elde voorheen voor een soort van een cijns aan de naburen van Kasteren afgestaan. Binnen dit terrein wordt over de helft van de Hoogstraat, van Savendonk tot de Schutsstraat, en van de Schutsstraat tot de Slophoos, geheel door de gezworenen van Elde de schouw gevoerd.

Kennelijk was het de bedoeling om dit deel van de gemeint als gemeint in stand te houden. Dat is uiteindelijk niet gebeurd. De Lussendreef en het Spitje waren 30 jaar later in 1832 al in particulier bezit. Gilders en Schutsstraat zijn in eigendom van de gemeenten gebleven en zijn een openbare weg geworden.

3. Suggesties voor een erfgoedstrategie

1. Herstel veedriften

Van de twee veedriften in de Geelders is vooral de Schutsstraat interessant om te herstellen. Hier zijn alle elementen van het middeleeuwse landschap in meer of mindere mate nog aanwezig en kan de onderlinge samenhang weer zichtbaar gemaakt worden. De Schutsstraat kan ook weer functioneel worden als veedrift door de begrazingseenheid in de Buitenkamp te verbinden met de begrazingseenheid in vroegere gemeint van de Hooge Beekheide. Deze verbinding kan af en toe worden opengesteld voor grazers om de begrazingsdruk in de Schutsstraat goed te reguleren. Een permanente openstelling van de Schutsstraat voor grazers is waarschijnlijk niet nodig. Door uitvoering van dit project kan de Schutsstraat ook dienst gaan doen als ecologische verbinding voor de aan open terrein gebonden soorten van het Speet, Kiskeswei, Hooge Beekheide en Buitenkamp zoals Levendbarende Hagedis.
Voor het herstel van de veedrift zijn de volgende maatregelen nodig:

- Verwijderen van bomen in de veedrift, met uitzondering van de opgaande bomen ter plaatse van de voorpootstroken.
- Rasters aanbrengen op plekken waar wallen ontbreken (westzijde Schutsstraat, op de gemeentegrens met St. Oedenrode)
- Langs nog bestaande wallen een vlechtheg aanleggen (met een (tijdelijk) raster ter ondersteuning).
- De veeroosters in de Schutsstraat verwijderen en hekken plaatsen of de veeroosters verplaatsen
- Van de Hooge Beekheide één aaneengesloten begrazingseenheid maken (tussenrasters weghalen).
- De Kiskeswei en heide van het Speet begrazen, met rasters (tijdelijk) te scheiden van de veedrift in de Schutsstraat.

2. Bos aanvullen in boskampen

In verschillende boskampen is na 1832 bos ontgonnen tot landbouwgrond. Ter versterking van het middeleeuwse landschap zou dit bos weer teruggebracht kunnen worden. Een goede kandidaat hiervoor is de boskamp Hooge Beek. Hier zijn veel gronden eigendom van Staatsbosbeheer. Ook in de Kampen (Schutsstraat – Savendonkse weg) zou het voor de landschapsopbouw zeer wenselijk zijn, maar deze gronden zijn momenteel in agrarisch gebruik. In de Gasthuiskamp is ook bos omgevormd naar landbouwgrond maar hier is op de gemeint ook weer bos aangelegd. Het terugbrengen van bos in de Gasthuiskamp zal daardoor de totale structuur van het historische landschap minder herstellen.

3. Wallen uit begrazing nemen (opsplitsen begrazingseenheid)

In de grote begrazingseenheid van Leemskuilen, 't Koud en het gebied oostelijk van de Kampen zijn nu twee wallen opgenomen. De grote begrazingseenheid kan in drie stukken worden opgedeeld volgens de oude grenzen van de kampen. Daarbij kunnen de wallen buiten de begrazing komen te liggen en kan ook het bos buiten de begrazing worden gehouden. Hiermee worden de wallen goed beschermd en blijven oude boslocaties vrij van begrazing, wat van belang is voor het voortbestaan van de aan oud bos gebonden soorten van de voorjaarsflora.

De suggesties worden op kaart weergegeven in bijlage 11.

Door Bureau Overland is in opdracht van Stichting Groene Woud In Uitvoering een erfgoedstrategie voor de Geelders opgesteld waarin bovenstaande suggesties zijn meegenomen. De grote terreinbeheerders, de gemeente Boxtel, waterschap De Dommel en locale deskundigen hebben hieraan bijgedragen (Hans Bleumink, Jan Neefjes en Jac Hendriks 2015). Op basis hiervan wordt er een uitvoeringsprogramma opgesteld met versterkingsprojecten.

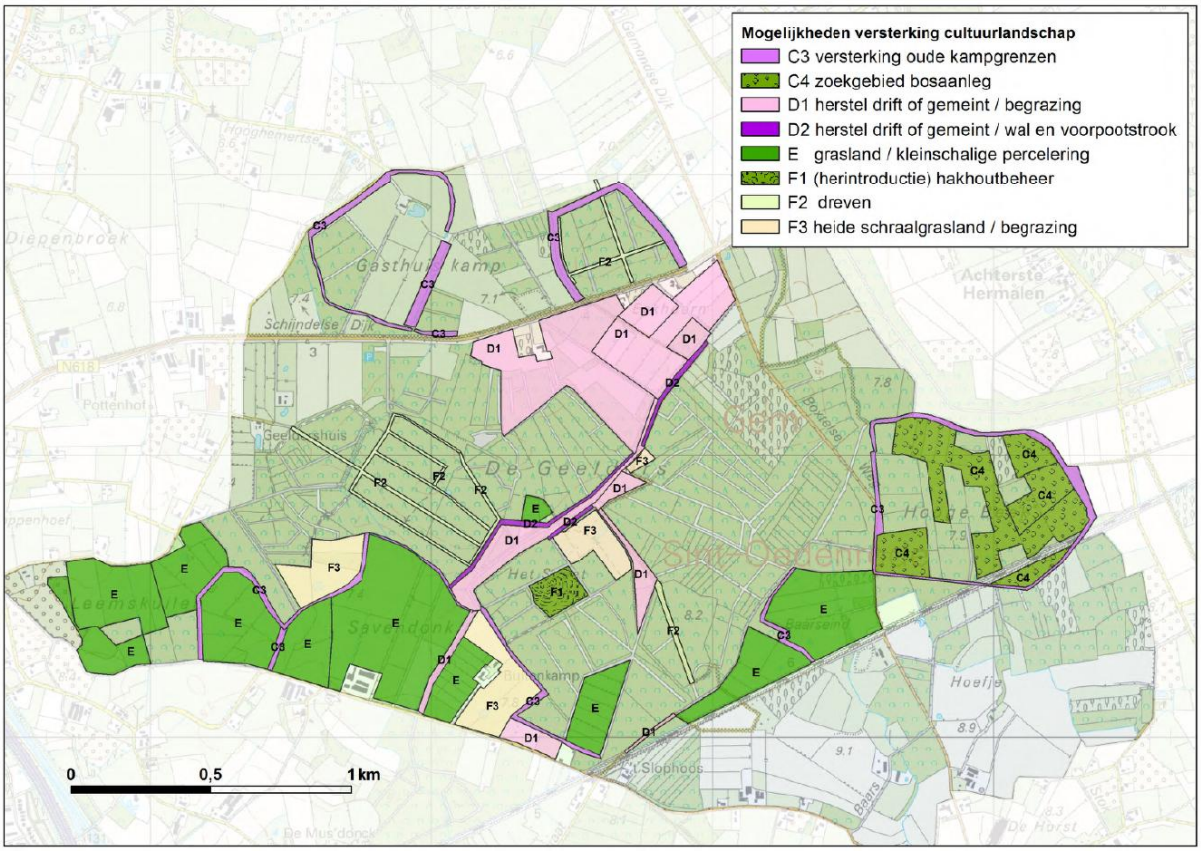

Uit: Erfgoedstrategie de Geelders

4. Literatuur

Bleumink, Hans, Jan Neefjes en Jac Hendriks, 2015. Erfgoedstrategie de Geelders. Bureau Overland.

Buis, Jaap 1985. Historia forestis. Nederlandse bosgeschiedenis. Proefschrift Landbouwhogeschool Wageningen.

Bressers, Martien. home.planet.nl/~kuppe058/WatermanagementindeGeelders.htm

Coenen, J. 2004. Baanderheren, boeren en burgers. Een overzicht van de geschiedenis van Boxtel, Liempde en Gemonde.

Coenen, P. 2004. De kartuizers in het land van de Dommel.

Jongh, Ineke de. 2014. Archeologisch onderzoek Grenswallen in het Groene Woud.

Hendriks, Jac 1976. Vegetatiekundige typologie van loofbossen op jonge, voedselrijke en vaak sterk door menselijke ingrepen beinvloede gronden. Nederlands Bosbouw Tijdschrift.

Hendrikx, J.A. 1998. De ontginning van Nederland.

Kokx, T. 1983. Beheersverslaglegging Geelders. Verspreiding van Bosanemoon, Slanke Sleutelbloem, Dalkruid en Veelbloemige Salomonszegel.

Leenders, K.A.H.W. 1998. Cultuurhistorisch overzicht van het deelgebied Schijndel en de ruilverkaveling Sint Oedenrode.

Leenders. Karel, Bert Maes, Pim Jungerius, Hanneke van den Ancker en Piet de Jongh, 2008. Oude bossen en wallen in het Groene Woud.

Maes, Bert 2010. Inheemse bomen en struiken van Het Groene Woud. Verrassende oude boskernen in historisch landschap.

Oetelaar, Ger van den en Jac Hendriks, 2012. De Geelders, bosgebied in het Groene Woud. Van middeleeuwse kartuizers tot hedendaagse natuurbeheerders. Publicatie nr. 3 van Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel.

Pel, Hans 2007.Op de kaart gezet. Hendrik Verhees, politicus, kaartenmaker en waterstaatkundige (1744 – 1813).

Rackham, Oliver 1976. Trees and woodland in the British landscape.

Rackham, Oliver 1989. The last forest. The story of Hatfield Forest.

Rackham, O. 2003. Ancient Woodland.

Rooij, H.J.M. 1963. Het Oud-archief van het Groot-Ziekengasthuis te ’s-Hertogenbosch (deel I, II en III).

Sanders, Jan 2012. Kartuizers in het land van de Dommel. Klooster Sint-Sophia van Constantinopel bij ’s-Hertogenbosch, 1466 – 1641.

Smulders, F.W. 1952. Enige verborgen Laer-namen. Brabants Heem 1952, IV 59-59.

Spierings, M. 1976. De laatste gezworene van de bodem van Elde. Brabants Heem XXVIII.

Veen, K. van der 2004. De vegetatie van het object Kasteren in 2002. Altenburg & Wymenga rapport 399.

Vera, H.L.M. 2011. …dat men het goed van den ongeboornen niet mag verkopen. Gemene gronden in de Meierij van Den Bosch tussen hertog en hertgang 1000 – 2000. Proefschrift Radboud universiteit Nijmegen.

Visser, J.J.E.M. de, 2013. Boxtel : een heerlijkheid tussen twee heren ca. 1100 – 1652.

www.watwaswaar.nl kadastrale kaart 1832 van Boxtel, Liempde en Schijndel en kadastrale minuut met OAT van St. Oedenrode.

Ziel, C.E. van der en H.E. van der Lans. 2003. Terug naar het oerbos : Bosomvormingsplan voor de Geelders

Gisbestanden

Kadaster 1832 eigenaren: (percelen kadaster 1832)

- Terreintype (volledig)
- Eigenaar (centrale deel volledig)
- Beroep (zeer onvolledig)
- Woonplaats (onvolledig)
- Kadastraal nummer (onvolledig)
- Voorpootstrook (volledig)

Bosontwikkeling (percelen kadaster 1832)

- Terreintype (kopie van vorig bestand)
- Ontwikkeling bos
- Kamptype

Kampen Geelders Mortelen Wijbosch (afgeleide kampen)

- kamptype

Bosplanten vlak
- 2013 J. Hendriks
- 2002 K. van de Veen

Bosplanten lijn
- 1982 T. Kokx

Historische elementen vlak (voorpootstrook)

Historische elementen lijn

Rasterkaart
Geïnterpreteerde kaart van de Bodem van Elde (bewerking van de kaart van Hendrik Verhees 1803, gegeorefereerd, gecorrigeerd en ingekleurd)

5. Overzichtskaarten

5.1 Uitsnede Geelders van: Bodem van Elde, Hendrik Verhees 1803

5.2 Geïnterpreteerde kaart van de Bodem van Elde (bewerking Jac Hendriks 2013)

5.3 Kampen en gemeint in 1803

5.4 Grondeigenaren in 1832

5.5 Terreintypen in 1832

5.6 Bosontwikkeling na 1803 / 1832

5.7 Bosplanten

5.8 Huidige elementen op de grens van de oude kampen

5.9 Restanten van voorpootstroken langs de oude kampen

5.10 Hoogteligging (AHN)

5.11 Suggesties voor erfgoedstrategie

5.12 Eigendomskaart grote beheerders

5.13 Eerste bosstatistiek 1938-1942

5.1 Uitsnede Geelders van: Bodem van Elde, Hendrik Verhees 1803

5.2 Geïnterpreteerde kaart van de Bodem van Elde

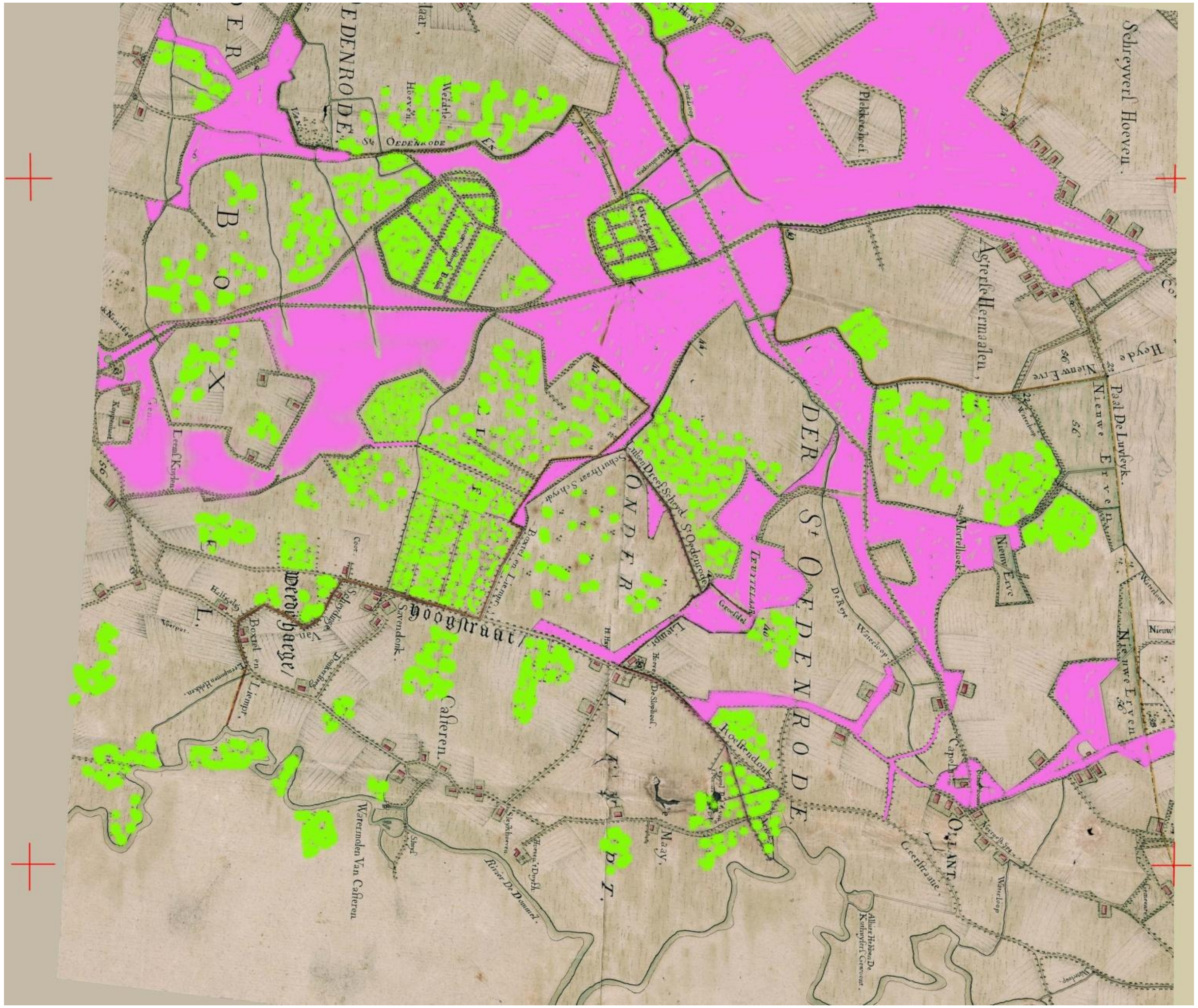

Legenda

Paars: gemeint (=Bodem van Elde)

Groen: aanduiding van hakhout

(op de kaart van Verhees is hakhout aangegeven als een symbool van drie stippen)

De kaart is geschaald en ontdaan van vertekening. De rode paskruisen geven km hokken aan van de moderne topografische kaart.

Bewerking: Jac Hendriks 2013

5.3 Kampen en gemeint in 1803

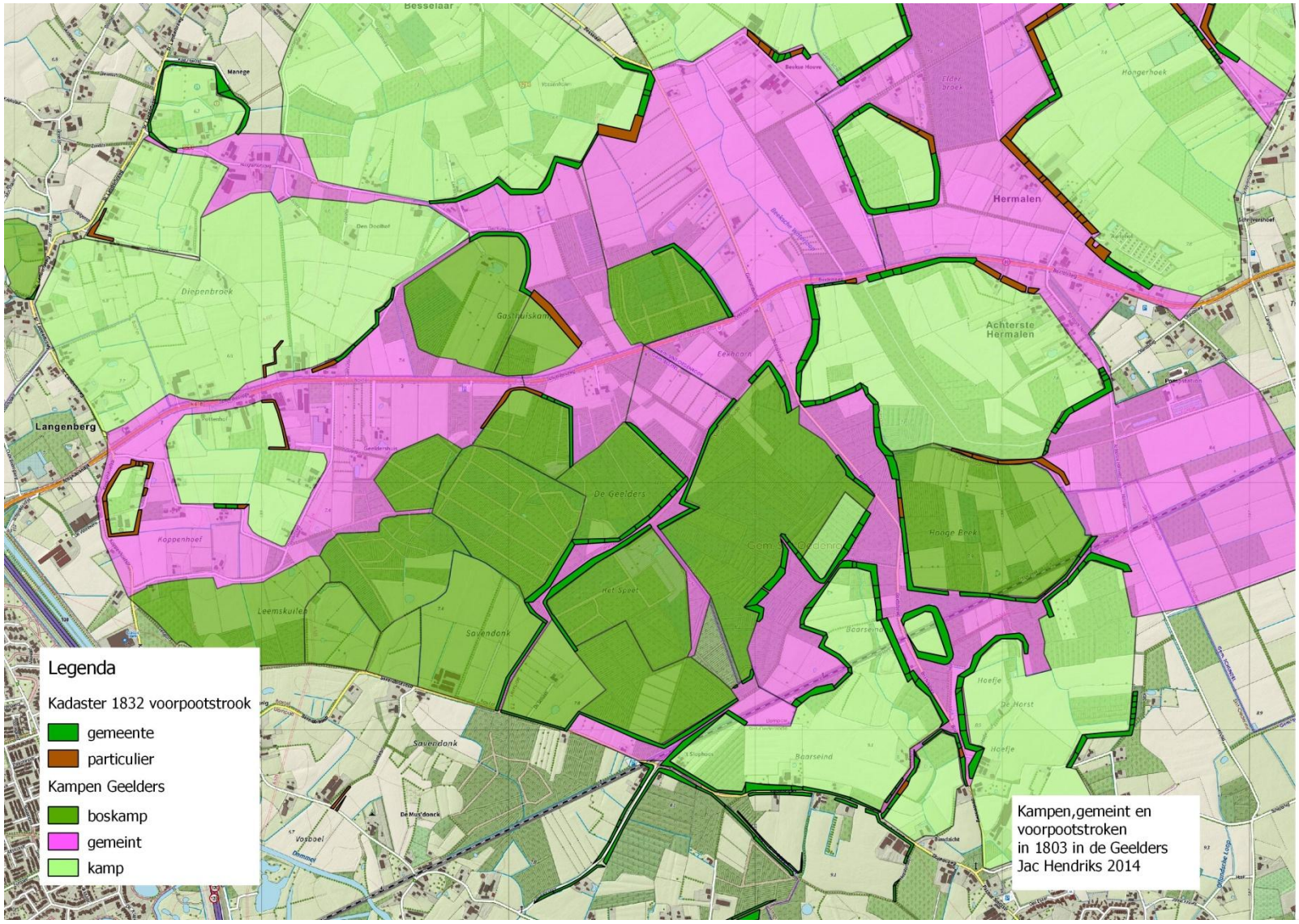

5.4 Grondeigenaren in 1832

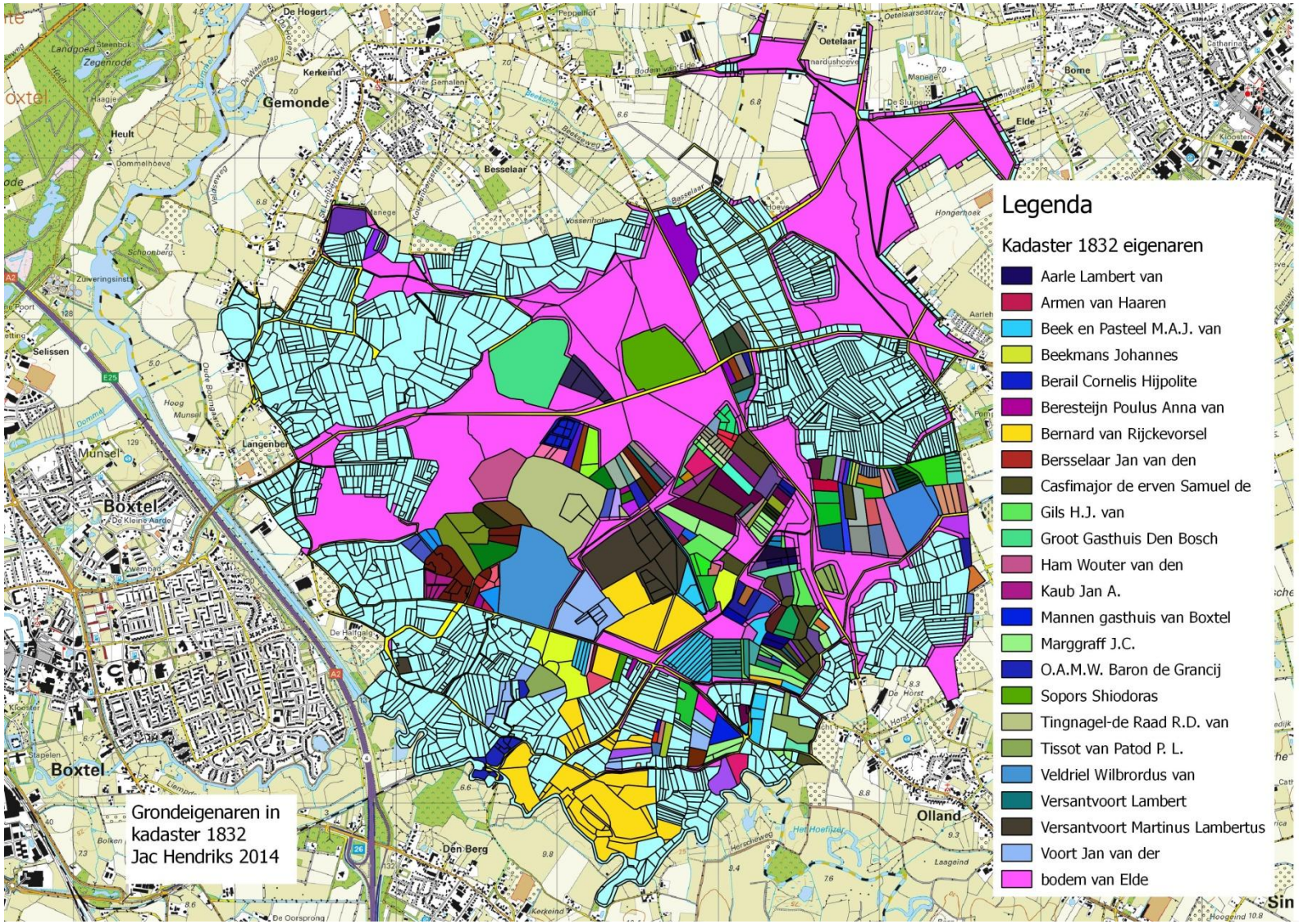

5.5 Terreintypen in 1832

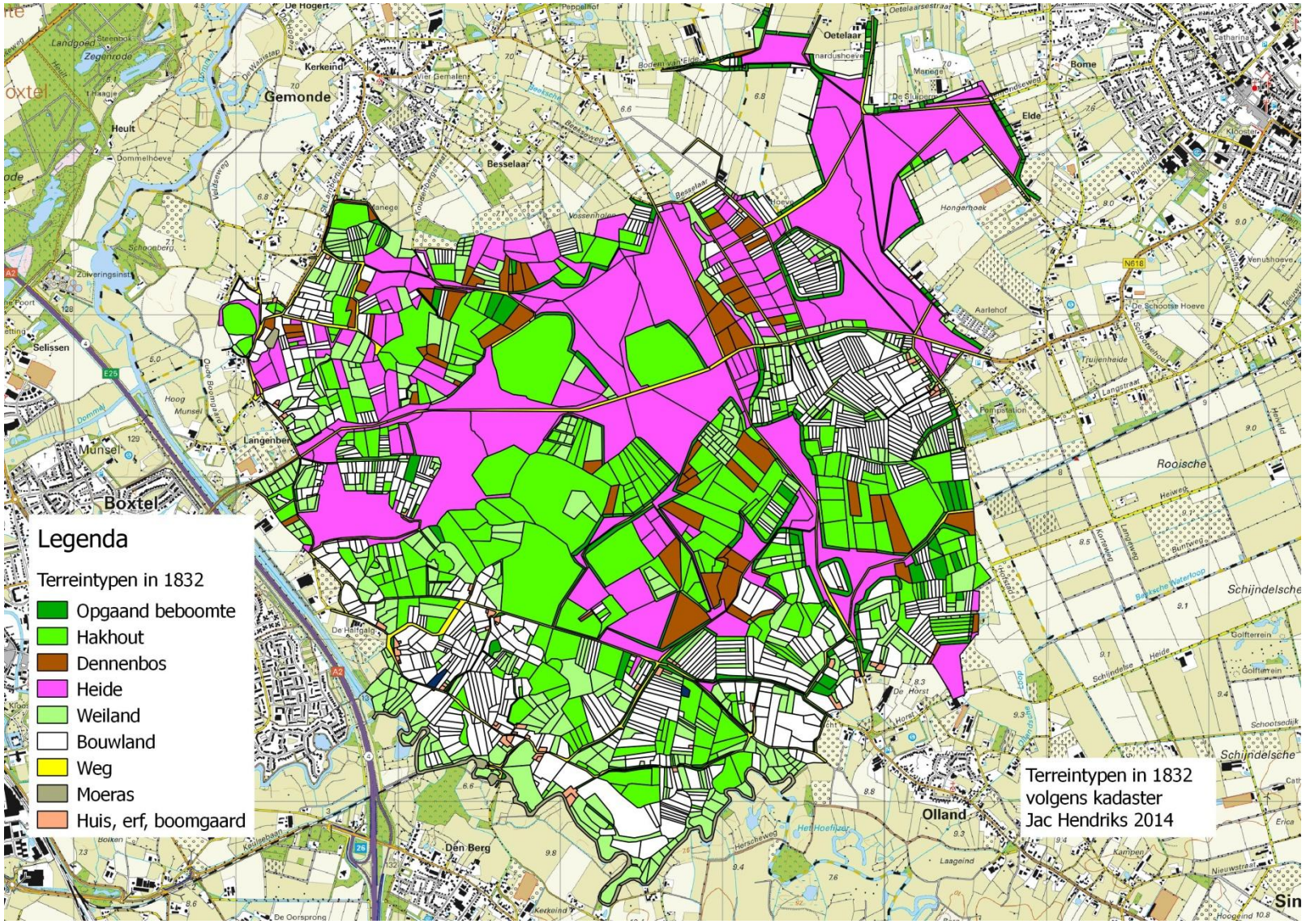

5.6 Bosontwikkeling na 1803 / 1832

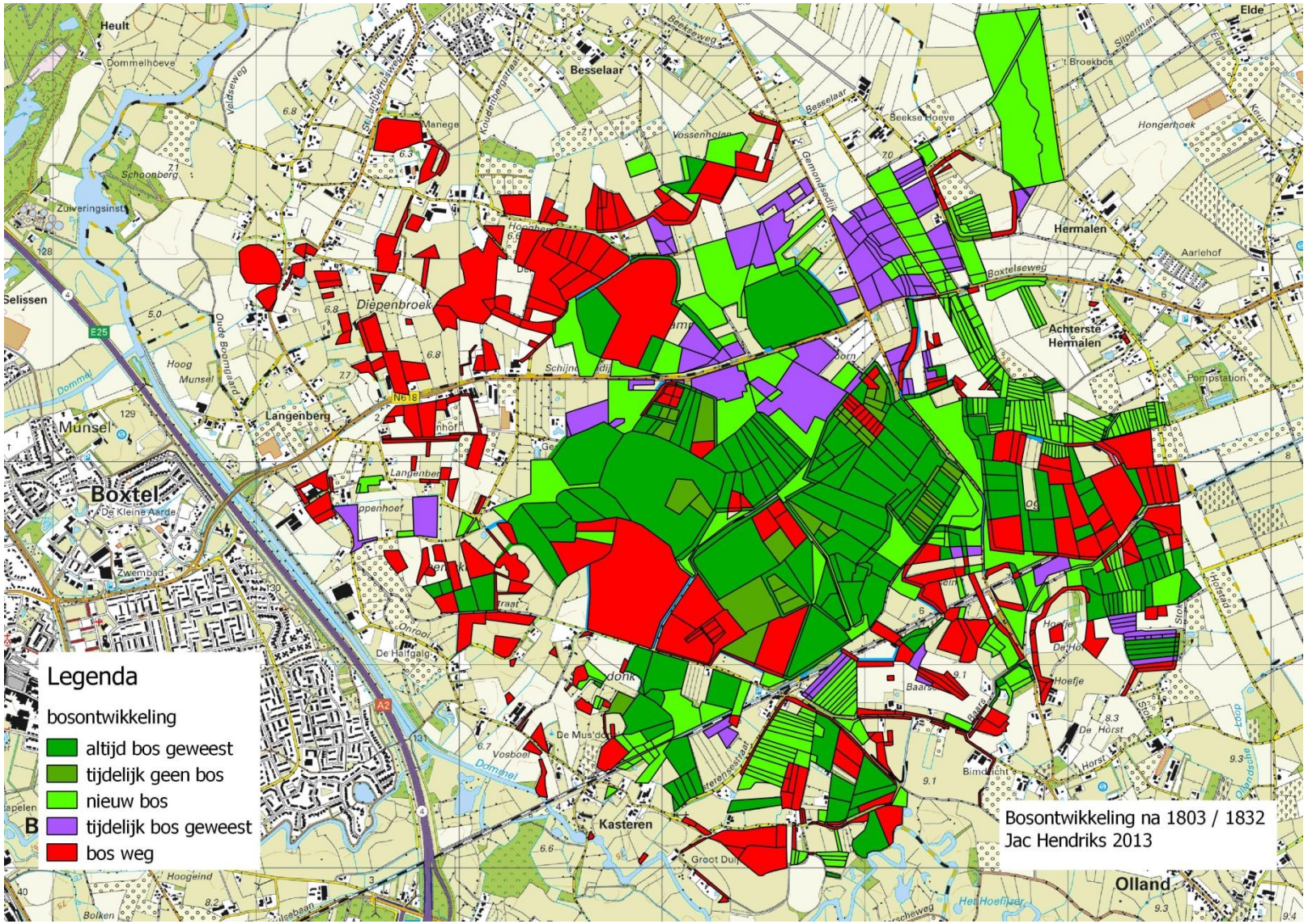

5.7 Bosplanten

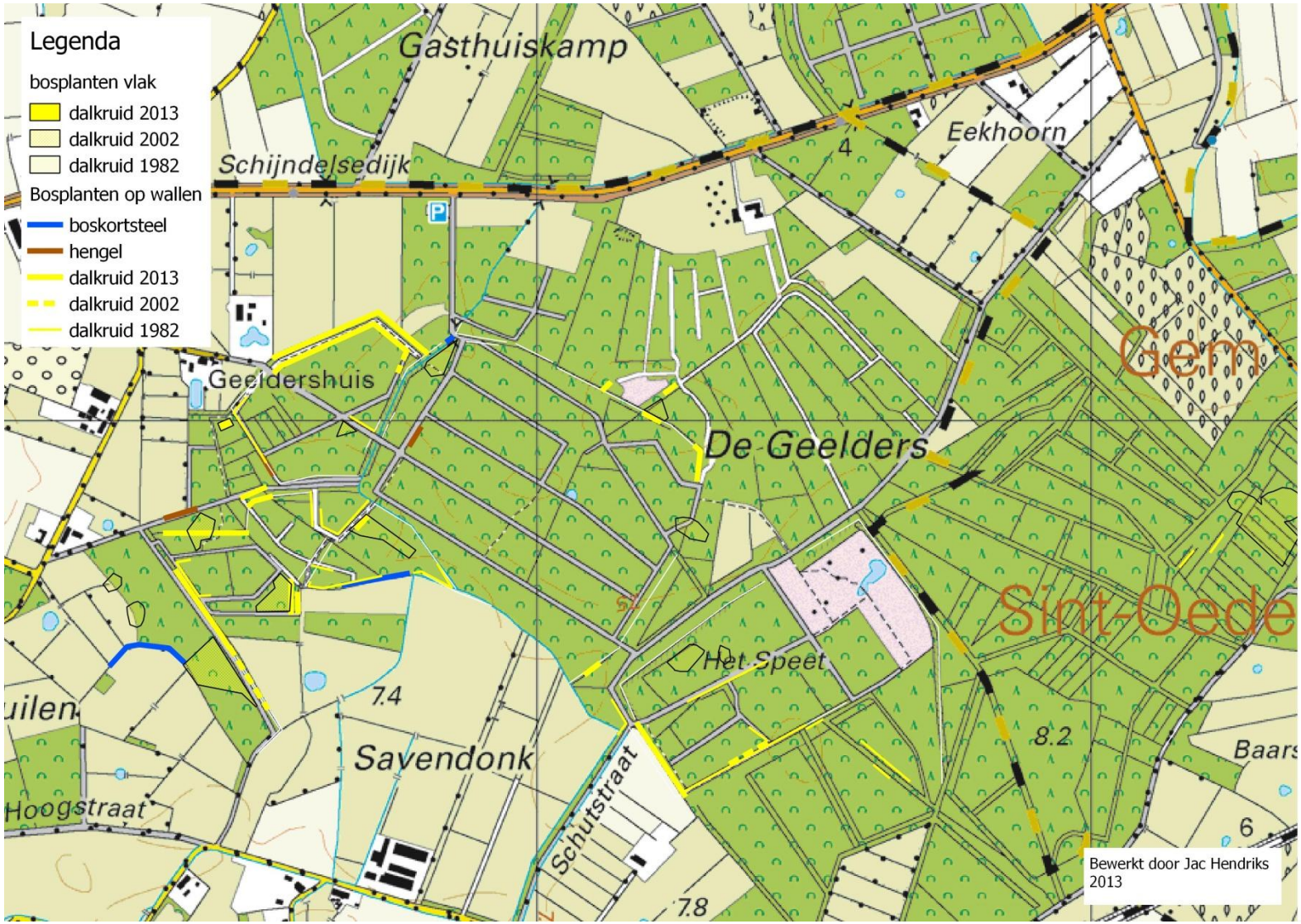

5.8 Huidige elementen op de grens van de oude kampen

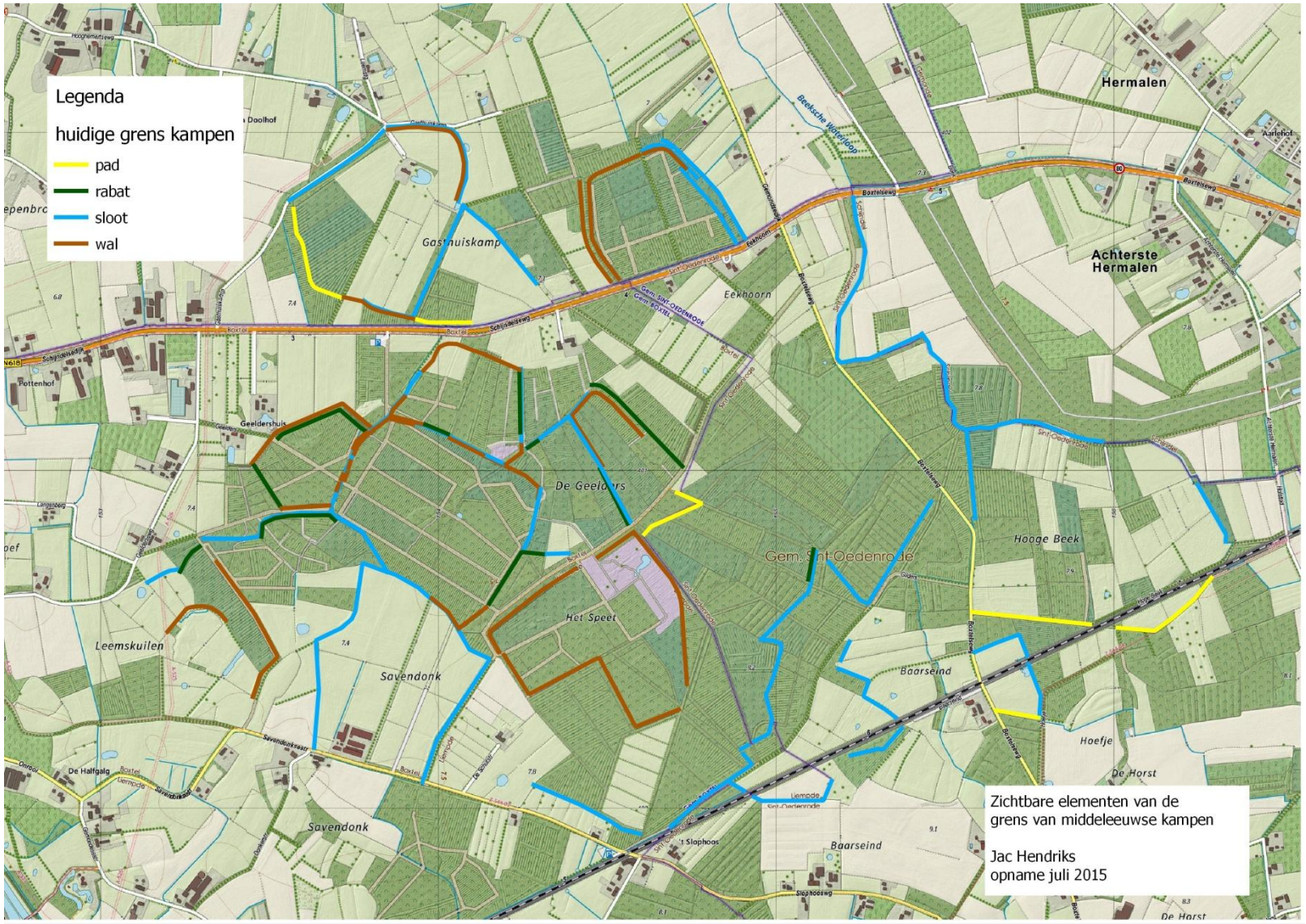

5.9 Restanten van voorpootstroken langs de oude kampen

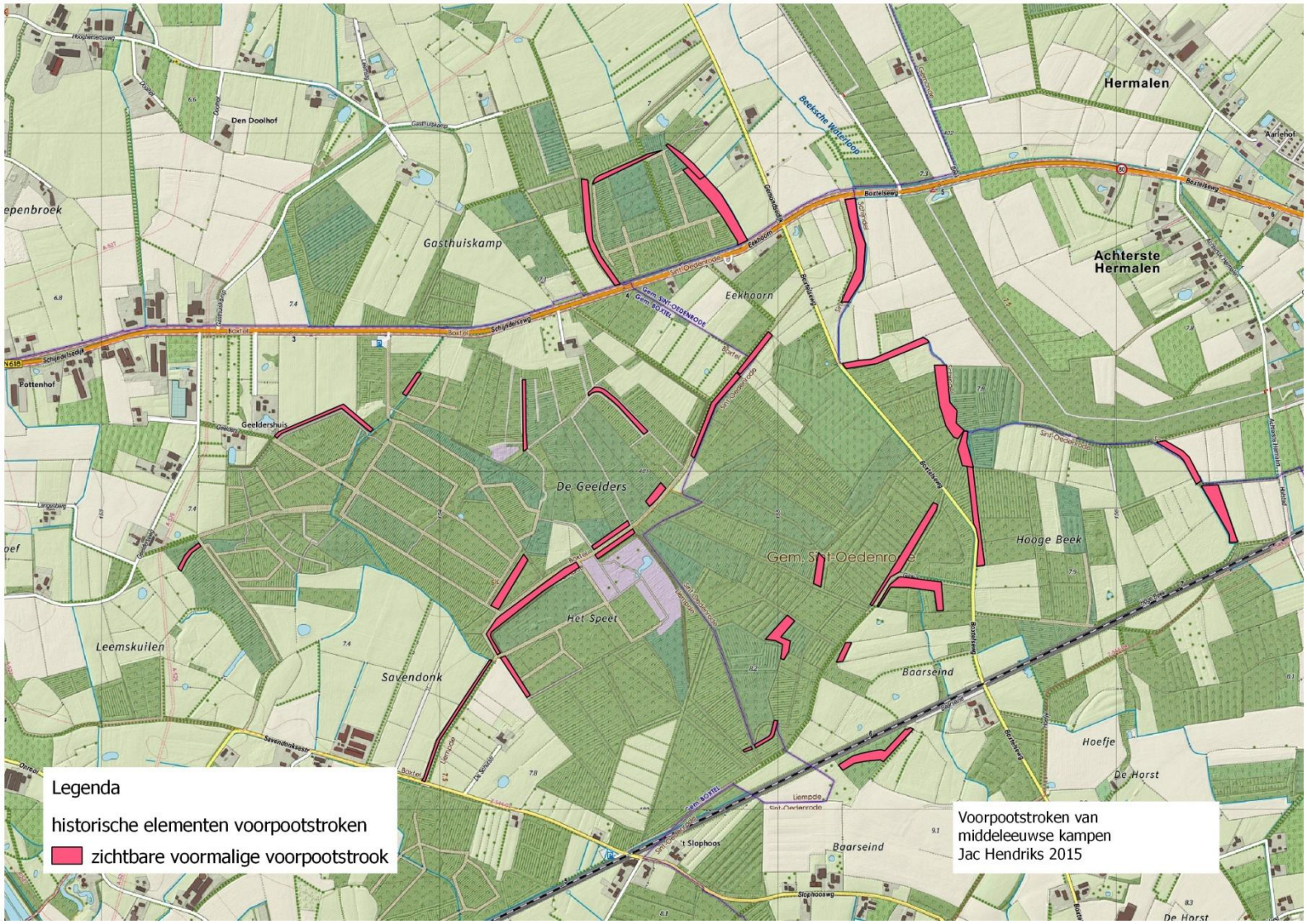

5.10 Hoogteligging (AHN)

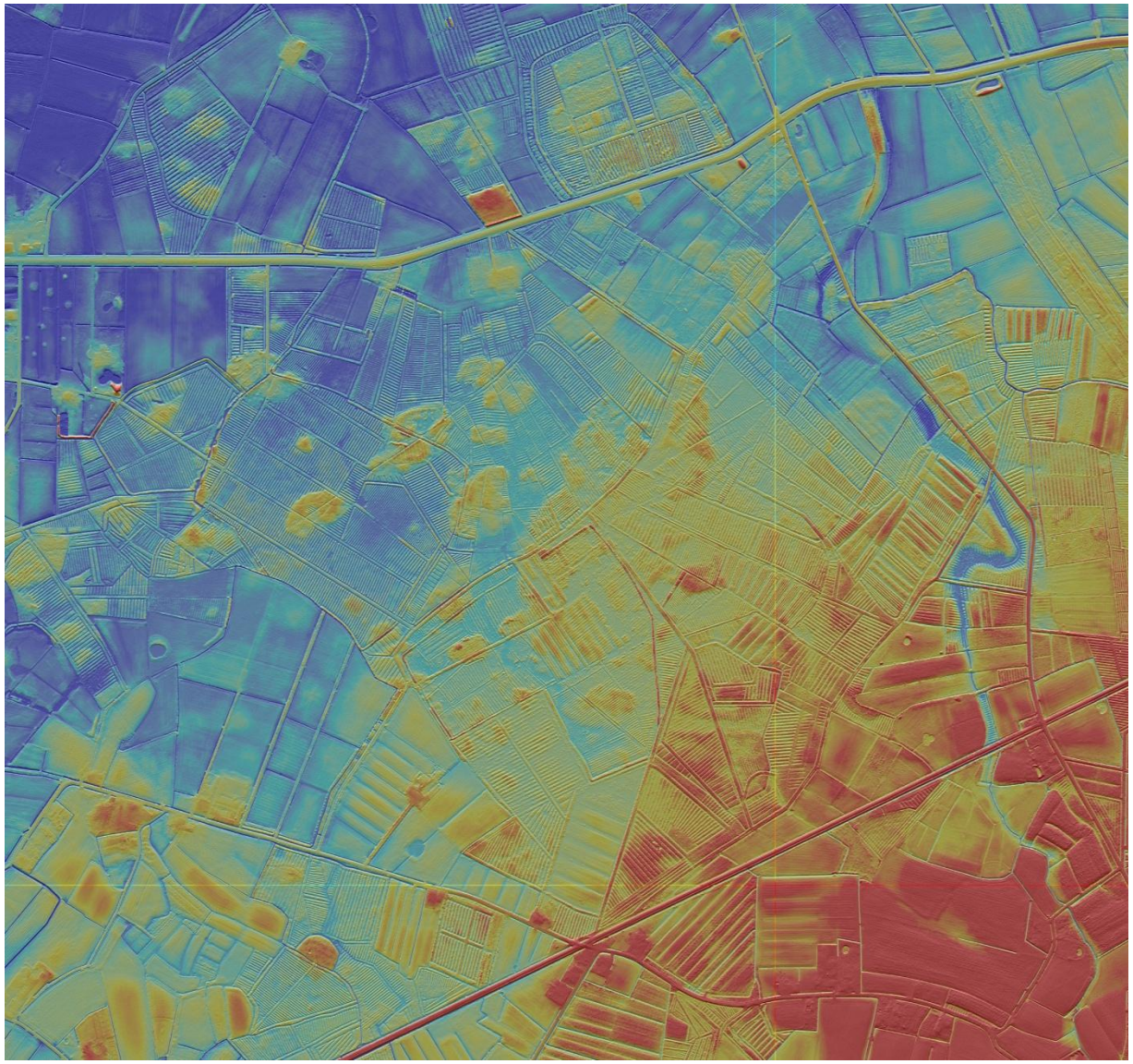

5.11 Suggesties voor een erfgoedstrategie

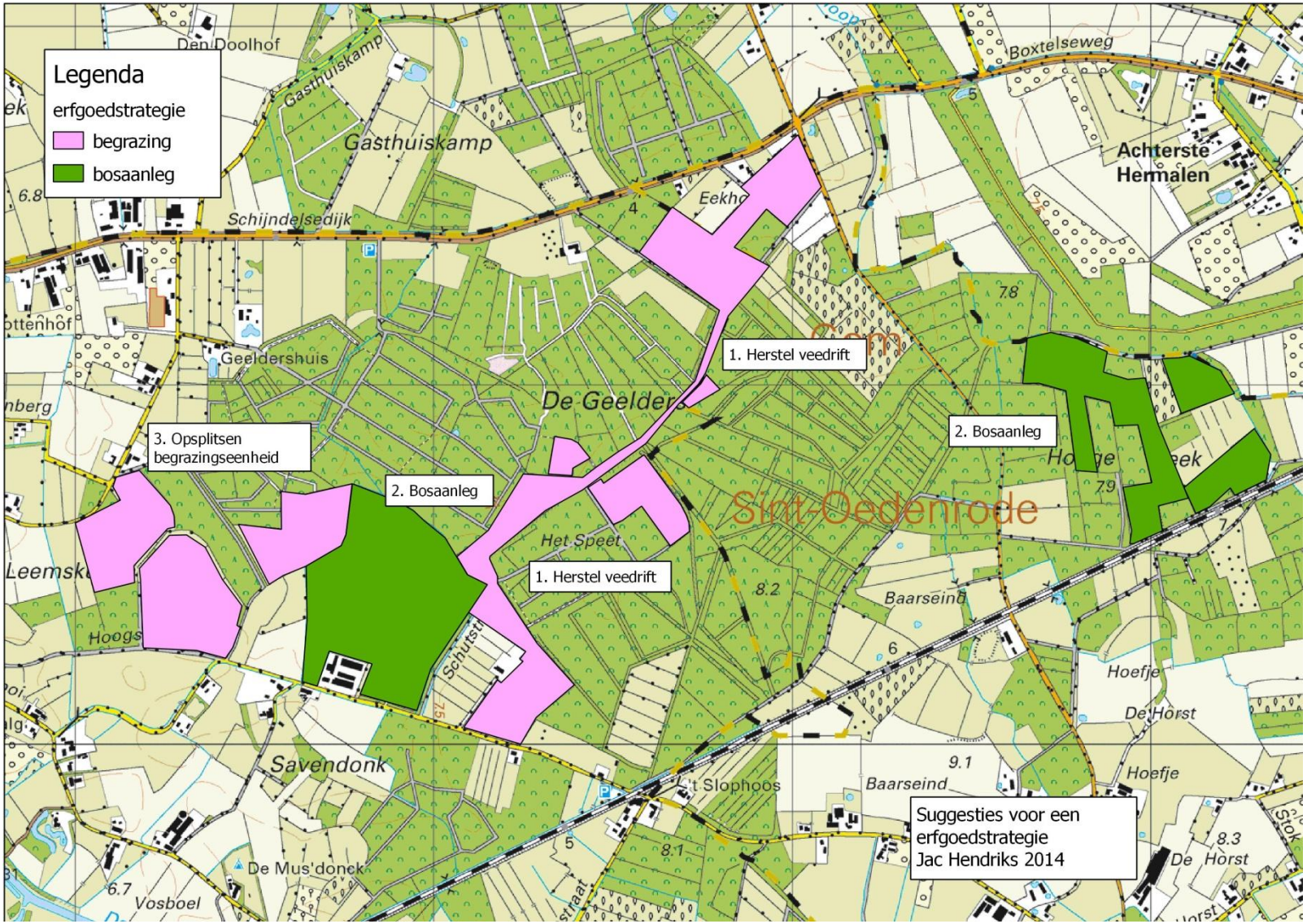

5.12 Eigendomskaart grote beheerders

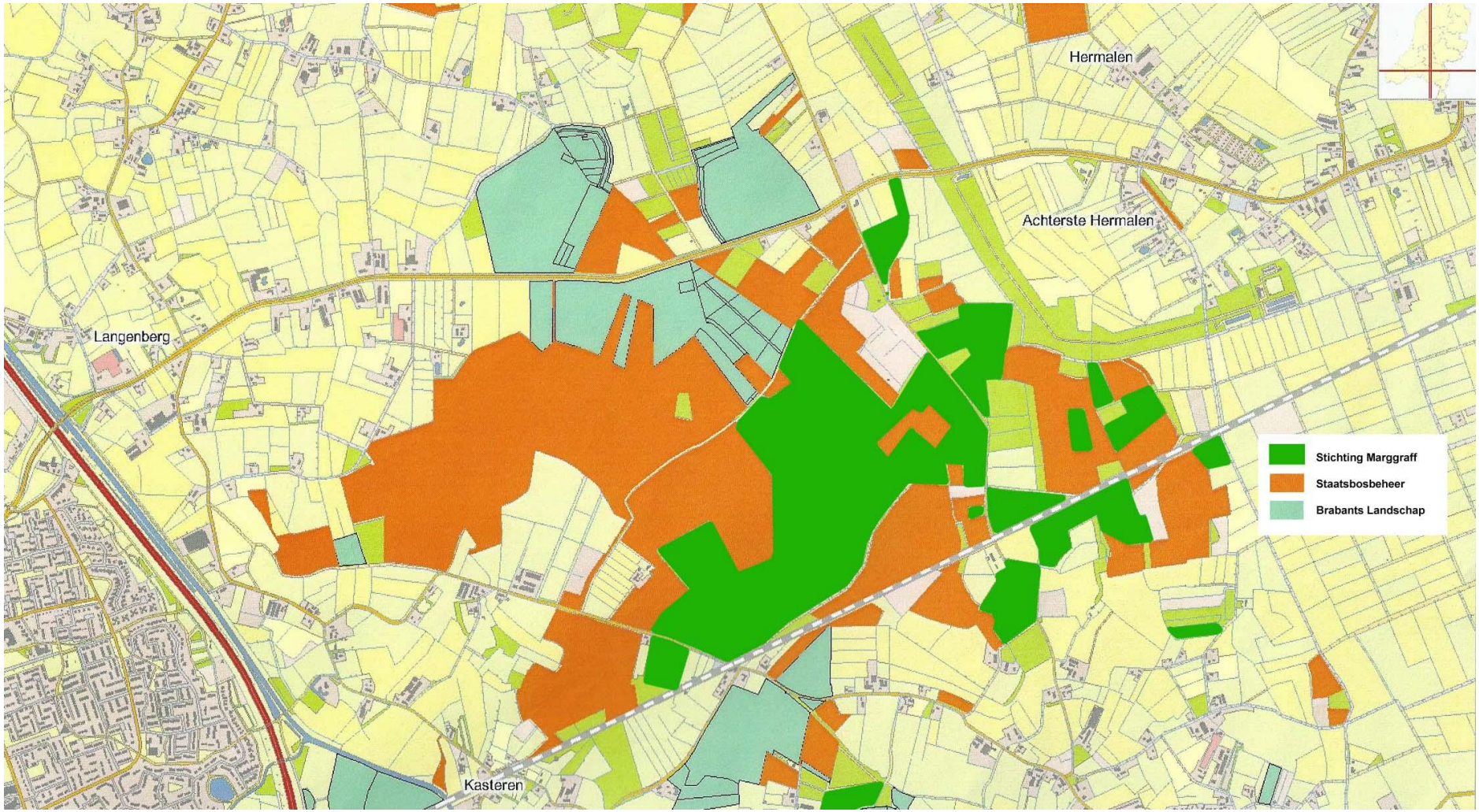

5.13 Eerste bosstatistiek 1938-1942